

Bachelorgradsoppgave

Udenlandsk Investering i Afrikanske
Jordbrugsområder

*Foreign Investment in African
Agriculture*

Regional Udvikling eller *Land Grabbing*?
Regional Development or Land Grabbing?

Mattias Hallingstad Nørbæk

GEO375

Bachelorgradsoppgave i Geografi

Steinkjer
Høgskolen i Nord-Trøndelag - 2014

SAMTYKKE TIL HØGSKOLENS BRUK AV KANDIDAT-, BACHELOR- OG MASTEROPPGAVER

Forfatter: Mattias Hallingstad Nørbæk

Norsk tittel: Udenlandsk Investering i Afrikanske Jordbrugsområder – Regional
Udvikling eller *Land Grabbing?*

Engelsk tittel: Foreign Development in African Agriculture – Regional
Development or *Land Grabbing?*

Studieprogram: Geografi

Emnekode og navn: GEO375 Bacheloroppgave

**Jeg samtykker i at oppgaven kan publiseres på internett i fulltekst i Brage,
HiNTs åpne arkiv**

**Vår/min oppgave inneholder taushetsbelagte opplysninger og må derfor ikke
gjøres tilgjengelig for andre**

Kan frigis fra: _____

Dato: 26/5 2014

Mattias Hallingstad Nørbæk (Sign.)

Forord

Siden 2006 er mængden af agrikulturelle investeringer på verdensplan steget voldsomt. Særligt ser Afrika ud til at være i søgelyset for investorerne. Kursskiftet inden for international landbrugspolitik rejser samtidig en række spørgsmål omkring årsagerne til denne stigning, målet med investeringerne og de involverede aktører. Denne opgave forsøger at give et overblik over de komplekse processer, der har udløst og driver denne tendens, og samtidig forsøges der at svare på, om denne udvikling er gavnlig for de hårdt trængte afrikanske rurale samfund.

Opgaven er skrevet som et afsluttende projekt på Bachelorstudiet i Geografi ved Høgskolen i Nord-Trøndelag. Geografifaget spænder vidt, og studieforløbet har ført mig gennem mange nye og spændende fagområder. Det var dog fagene *Miljø- og Ressourcegeografi* og *Regional Udvikling og Globalisering*, der især fangede min interesse. Derfor var emnevalget til bacheloropgaven let, og jeg havde et ønske om at arbejde videre med et gennemgående tema i disse fag – nemlig investeringer og udvikling i rurale områder i Afrika.

Hermed sender jeg også en stor tak til vejleder på denne opgave, Anne Wally Ryan, som har givet god og tiltrængt støtte samt grundig og konstruktiv vejledning. Derudover en stor tak til bibliotekarerne ved Hemsedal Folkebibliotek, som har været utrolig behjælpelige med dokument søg og hjemlån af materiale.

Hemsedal, Maj 2004

Mattias Hallingstad Nørbæk

Sammenfatning

Denne opgave har til formål at afdække baggrunden for den voldsomme vækst, man i øjeblikket ser i jordinvesteringer i det rurale Afrika. Den tager sigte på at analysere den mosaik af faktorer, som ligger bag den dramatiske vækstkurve, ligesom den perspektiverer udviklingen. Opgaven søger at afdække, hvorvidt de udenlandske investeringer bidrager positivt til udviklingen i det rurale Afrika eller skaber endnu vanskeligere kår for de berørte indbyggere. Umiddelbart kan væksten fremstå som en positivt udvikling i de fattige områder, men en nærmere undersøgelse af de bagvedliggende faktorer giver et andet billede. Meget peger på, at disse investeringer har en række alvorlige konsekvenser, som kan række langt ud over det rurale Afrika – miljøbelastninger, rovdrift på ressourcer, øget CO²-udslip og voksende ulighed internt i de afrikanske nationalstater og mellem kerne/perifere lande. Afrikanske regeringer kæmper om at give investorerne de bedste betingelser, mens et voksende antal forskere peger på, at man bliver nødt til at tænke nyt og finde alternativer til den traditionelle vækstdiskurs.

Abstract

The objective of this study is to uncover the rapid increase seen in agricultural investments in rural Africa. It aims to analyze the complex interactions between underlying elements of the dramatic growth, as well as placing these developments into perspective. The study attempts to discover whether these foreign investments contribute positively to the development of rural Africa, or whether they are making conditions even more difficult for the affected population. The increase of investment could appear as a positive development in poor regions but a closer look at the background reveals a different picture. There are strong indications that the investments have a number of serious consequences which can reach far beyond rural Africa – environmental concerns, exhaustion of natural resources, increased CO² emissions and growing inequality among African national states as well as between the core/periphery countries. African Government powers do their utmost to secure the best conditions for the investors, while a growing number of scholars call out for a new approach to development and to search for an alternative growth discourse.

Indhold:

Forord.....	3
Sammenfatning.....	4
Abstract.....	4
1. Indledning.....	6
1.1. Problemformulering.....	6
2. Begrebsafklaring og baggrund.....	7
2.1. Afklaring af centrale begreber.....	7
2.2. Baggrund for jordrettigheder i Afrika.....	9
2.2.1. Koloniseringen.....	9
2.2.2. Frigørelsen.....	10
2.2.3. Den pengestærke middelklasse.....	11
2.3. Triggere og drivere af jordaftalerne.....	11
2.3.1. Fødevarekrisen.....	11
2.3.2. Biobrændstof.....	14
2.3.3. Fødevarer.....	18
2.3.4. Råvarer, turisme, Carbon Credit og profit.....	19
2.4. Jordaftalernes geografisk udbredelse og omfang	20
2.5. Hvem investerer i afrikansk agrikultur?.....	22
2.6. Jordaftaler i praksis.....	25
2.6.1. SEKAB i Tanzania.....	25
2.6.2. Daewoo i Madagaskar.....	27
2.6.3. Saudi Star i Etiopien.....	28
2.6.4. Noter til cases.....	29
3. Metodisk tilnærmelse og refleksion.....	30
3.1. Indsamling af data og dokumentanalyse.....	30
4. Diskussion.....	32
4.1. Ejendomsret til landbrugsjorden.....	32
4.2. Ny økonomisk diskurs:.....	33
4.3. Ressourceknaphed.....	35
4.4. Biobrændstof.....	37
5. Konklusion.....	38
6. Litteratur.....	40
7. Bilag.....	44

1. Indledning

Gennem de seneste år har der været voldsom vækst i udenlandske investeringer i afrikansk landbrugsjord. Og det er såvel privatkapitalistiske selskaber som stater i Nordeuropa, Mellemøsten og Asien, der står bag investeringerne. Holdningerne i verdenssamfundet til disse investeringer er delte: Nogle betragter det som en særdeles velkommen tilførsel af økonomiske ressourcer til det rurale Afrika – investeringer, som giver nye arbejdspladser, udvikler infrastruktur, betyder boliger, bedre sundhed og uddannelsesmuligheder til landbefolkningen. Alt sammen agtværdige mål, som også bistandsorganisationer stræber efter at nå. Men her er det tilsyneladende markeds kræfterne, som driver udviklingen og løfter opgaven med at skabe vækst i Afrika. Andre vurderer dog, at der blot er tale om gammel vin på nye flasker – en fortsættelse af kernelandenes århundredlange udbytning af det afrikanske kontinent, blot i en ny forklædning. Disse sidste betegner investeringerne som *Land Grabbing* – jordtyveri.

Interessen for denne problemstilling blev vakt af filmen *Planet for Sale* (Marant 2011), der netop handler om, hvordan bl.a. Saudi Arabien og indiske forretningsmænd opkøber jord i Afrika og om konsekvenserne for den lokale landbefolkning. Selve casen er meget interessant, men det er især emnet på helt generelt plan, som fascinerer, fordi det i sig rummer så mange af de store udfordringer, konflikter og problemer, som vi både historisk og aktuelt kæmper med her på kloden: Ressourceknaphed, fordelingspolitik, globalisering, deregulering af markeds kræfterne, rovdrift på naturen, kolonitidens lange skygger, privat kontra kollektiv ejendomsret til jord, energipolitik, klima, traditionel levevis, f.eks. pastoralisme, kontra vestlig middelklasse forbrugerkultur, nationale interessemodsætninger mellem den fattige lokalbefolkning og de velstående lag som ejer jorden– og mellem de afrikanske lande og kernelandene, maskinelt landbrug med højt forbrug af pesticider overfor arbejdskraftkrævende småbrug, den vestlige vækstdiskurs som svar på alle klodens udfordringer – svære spørgsmål sat på spidsen: Skal jorden omkring en afrikansk landsby bruges til at dyrke mad til befolkningen – eller potteplanter til europæerne?

1.1. Problemformulering

Udenlandsk investering i afrikanske jordbrugsområder – regional udvikling eller *Land Grabbing*?

Vil de massive, private og statsfinansierede, udenlandske jordbrugsinvesteringer give rurale områder i Afrika et tiltrængt økonomisk opsving, eller vil investeringerne betyde forringede forhold

for befolkningen og miljøet i disse områder?

2. Begrebsafklaring og baggrund.

2.1. Afklaring af centrale begreber

Land Grab

Ifølge organisationen Oxfam har omfordeling af jord karakter af jordtyveri/*Land Grabbing*, når der enten øves vold på menneskerettighederne, de berørte personer ikke konsulteres, når processen foregår fordækt, eller når de sociale og miljømæssige konsekvenser overses (Oxfam 2012).

Jordaftaler og agrikulturelle investeringer

Cotula (2013) differerer mellem jordaftaler og agrikulturel investering. Investering kræver således langt mere kapital, infrastruktur, *know how* etc. Og kun investeringer kan have positive følger for økonomisk vækst og social udvikling i de berørte områder. Yderligere er der, på trods af udtrykkene køb, opkøb, handel mv., i langt de fleste tilfælde tale om leasingaftaler. Disse bliver ofte indgået for lange tidsperioder, nogle op mod 100 år.

Diskurs

Begrebet diskurs kan have flere forskellige betydninger, alt efter hvilken teoretisk ramme begrebet bruges indenfor. I denne opgave, og i de anvendte kilder, tager diskursbegrebet udgangspunkt i den poststrukturalistiske filosof, Michel Foucaults (1926-1984), tanker omkring diskurser. Han redegør for, hvordan diskurser er måder at se verden, eller udsnit af verden på, inden for en social konstrueret ramme. Sagt på en anden måde, formes fænomener gennem de ”briller” man ser gennem, og derved vil fænomenets fremtræden også ændres, hvis diskursen, eller ”brillerne”, ændres. Diskurser er historisk og kulturelt betingede og er ofte formede af ”...*et kompliceret netværk af magtrelationer.*” (Hansen & Simonsen 2004:88). Samtidig er diskurs også et begreb for at strukturere viden og social praksis og bruges ofte i analyser om politisk indflydelse og magt. *Ledende diskurs* er et udtryk, som fortæller, at en diskurs deles af et stort antal mennesker og/eller magtfulde personer. Inden for emnet i denne opgave er der dog et par punkter, der skiller sig ud fra Foucaults diskursteorier. Dels mente han, at hver historisk epoke er præget af en enhedslig diskurs, dels brugte Foucault begrebet aktørløse diskurser, som forfatterne til en del af den litteratur, opgaven bygger på, ikke opererer med. Inden for globalisering og udvikling kan der være flere

modstridende herskende diskurser om samme fænomen, afhængig af den sociale ramme, diskursen er opstået i. Det er også vigtigt at understrege, at diskurser ofte er et resultat af en politisk eller økonomisk retning, som er fastsat af aktører – ligesom diskurser også præger politiske og økonomiske handlinger (Benjaminsen & Svarstad 2010).

Ressourcer

Når vi deler lande og stater op i ressourcerige og ressourcefattige, forstås det almindeligvis sådan, at et land enten har store mængder fødevarer, energi og teknologi, eller at det simpelthen ikke råder over de ressourcer, der behøves til befolkningen – begge ment i fysisk forstand. Sandheden er, at store dele af verdens lande ikke selv råder over de ressourcer, der kræves for at leve i dagens samfund, men løser problemet gennem f.eks. import. Men hvad er det så, der gør et land fattigt eller rigt på ressourcer? Først og fremmest må det understreges, at ressourcer ikke er et statisk begreb, men dynamisk. Det vil altså sige, at en ressource først bliver en sådan, idet vi lokaliserer den og tager den i brug. Når mennesker tillægger en ting eller et fænomen en værdi, bliver det en ressource. Samtidig er det en nødvendighed, at man har viden og mulighed for at udnytte fænomenet, før det kan være en ressource. Dynamikken bevirker også, at denne proces er reversibel, at ressourcen, når den ikke længere er brugbar, kan blive ”bare” et fænomen igen (Solerød 2003). For at forstå hvad ressourcefattig-/rig indebærer, må man altså have et kendskab til begrebet. Nu er det ikke længere selve fænomenet, der afgør, hvor rigt eller fattigt et land er, men også viden og teknologi spiller en stor rolle. Ikke mindst er der økonomien – et land kan være i besiddelse af enorme ressourcer, men uden økonomi og teknologi til at udnytte dem, er det nytteløst. Landet kan altså i teorien være rigt på ressourcer, men i praksis være et ressourcefattigt land. F.eks. viser det sig, at i jagten på uopdyrkede arealer til jordbrug besidder Afrika, som man ellers forbinder med sultkatastrofer og fattigdom, nogle af de største uopdyrkede jordbrugsområder i verden. Solerød (2003) forklarer videre, at flere landes mangel på f.eks. madvarer, rent vand og brænde, ikke nødvendigvis er mangel på selve ressourcerne, men snarere et spørgsmål om fordelingen af disse.

Hektar

De fleste arealstørrelser i denne rapport er opgivet i hektar. Én hektar har et areal på 100x100 meter, altså 10.000 m². Til sammenligning er en fodboldbane i gennemsnit 0,72 hektar – et areal på f.eks. 10.000 hektar vil altså tilsvare knap 14.000 fodboldbaner.

2.2. Baggrund for jordrettigheder i Afrika

2.2.1. Koloniseringen

Det første store *Land Grab* skete i slutningen af 1800-tallet. Startskuddet til dette tag-selv-bord af uudnyttede ressourcer og landområder lød d. 26 februar 1885, da *General Act of the Berlin Conference on West-Africa* blev underskrevet af den tids stormagter – mange af de syd- og vesteuropæiske lande, Rusland, USA og Det Osmanniske Rige (Tyrkiet). Formålet med dette samarbejde mellem verdens stormagter var officielt at skabe en fælles indsats mod slavehandel, men i realiteten var det langt vigtigere at beskytte egne handelsinteresser og ikke mindst at finde og skabe nye markeder for handel. Kort tid efter konferencen i Berlin begyndte det, som senere er kendt som *The Scramble for Africa*, hvor de mægtigste lande i verden tegnede grænserne i Afrika op. Dette blev gjort ud fra strategiske synspunkter, hvor handel og udvinding af ressourcer var udgangspunktet, men uden tanke på lokalbefolkning og kultur (BBC 2011). Med underskriften af denne traktat begyndte koloniseringen af Afrika for alvor, og få år senere var 90 % af kontinentet under europæisk indflydelse. Ud over at stormagterne tiltog sig politisk suverænitet over disse territorier, tilegnede de sig også ejerskab over enorme landområder. Den juridiske hjemmel for kolonimagten bestod i, at den havde ret til at underlægge sig såkaldt *Vacant Land* – ledige/ubenyttede landområder og arealer uden aktivitet eller produktivitet. Da befolkningstætheden i Afrika i slutningen af det 19. århundrede og begyndelsen af det 20. var meget begrænset, og idet begrebet *Vacant Land* blev meget liberalt tolket, overtog kolonimagterne gradvist enorme arealer med et enkelt pennestrøg.

I dele af Vestafrika, som allerede var blevet koloniseret tidligere og havde et etableret, centraliseret politisk system og handelsnetværk, var overtagelsen af landområder mindre udbredt. Her stod lokale bønder for produktionen af jordbrugsråvarer, mens koloniherrerne fokuserede på forædling og handel. Samtidig styrkede de høvdingenes rettigheder i mange rurale områder, og skabte dermed en slags fæstesystem, hvor bøndernes jordrettigheder stod væsentligt svagere. På trods af at bønderne i disse områder fik adgang til jorden, var det på præmisser bestemt af kolonimagterne og lokale høvdinge under disses indflydelse. Disse præmisser betød bl.a. hård beskatning og manipulation af råvarepriser. Dermed ændredes lovværket også fra at være ejerrettigheder til at være brugsrettigheder, og bøndernes retsstilling svækkedes betydeligt. På kun nogle få år havde kolonimagterne altså ændret hele det agrikulturelle system i Afrika. Det var indgreb der rykkede ved, hvad der blev dyrket, måden man dyrkede på, mængderne, som blev dyrket og, måske vigtigst

af alt, rettighederne til jorden, man dyrkede på (Cotula 2013).

2.2.2. Frigørelsen

Knap et århundrede efter *The General Act* begyndte en ny stor omfordeling af afrikanske jordområder. Kolonimagterne havde stort set sluppet det fysiske tag i Afrika, men arven efter dem var stadig meget aktuel, idet kolonistyrerne havde efterladt sig et system, der var skabt til at centralisere kontrollen af ressourcer. Fra slutningen af 50'erne oplevede store dele af Afrika en bølge af uafhængighed med det resultat, at mange afrikanske stater blev militærdiktaturer eller blev styret af enkelt-parti regimer. De unge selvstændige stater bevægede sig mod meget forskellige politiske systemer - en del socialistiske stater voksede frem, bl.a. Ghana, Mali, Etiopien og Tanzania, mens andre stater fulgte den kapitalistiske vej. Fælles var dog, at indbyggerne i de rurale områder hverken fik flere rettigheder eller mere land, snarere tværtimod. I de socialistiske stater retfærdiggjorde man staternes udprægede kontrol med de store landområder ud fra den socialistiske ideologi, mens de kapitalistiske stater begrundede statens centrale rolle med, at store statsstyrede investeringer var nødvendige for at opnå økonomisk udvikling – også kaldet *The Big Push*. I løbet af 80'erne og 90'erne ændredes den politiske diskurs, og der blev et øget fokus på private investeringer i forbindelse med økonomisk udvikling. Staterne bevægede sig bort fra den udprægede statsstyrede agrikultur og gjorde det mere attraktivt for private selskaber at investere i netop deres land. Denne liberalisering omfattede bl.a. revidering af lovgivningen for jord, sænkning af beskatning og juridisk beskyttelse af investorerne. Med denne nye agrikulturelle diskurs i Afrika bevægede man sig atter tilbage til et system kendt fra kolonitiden. Denne gang bevægede man sig mod den Vestafrikanske model, hvor fokus ikke længere lå på enorme plantager og centraliseret jordbrug, men hvor kontrol af værdikæderne var målet – altså en form for outsourcing eller *contract farming*. Herved undgik investorerne det ”beskidte arbejde”, slap for store investeringer i jord, infrastruktur, reducerede udgifter til arbejdskraft og social sikkerhed, og kunne i højere grad satse dér, hvor fortjenesten var størst, nemlig forædling og distribution. Inden for nogle få år blev denne nye agrikulturelle diskurs herskende inden for en lang række råvarer, bl.a. palmeolie, kakao, te, tobak, ris og sukker. Problemet med denne nye retning var, at størstedelen af bønderne stadig stod meget svagt. I kolonitiden havde *contract farming* været styret af produktionen af råvarer, men denne gang var markedet køberstyret af få og meget store transnationale selskaber. Dette betød, at selskaberne kunne diktere, hvad der skulle avles, i hvor store mængder og til en hvis grad også til hvilken pris (Cotula 2013 og De Schutter 2011).

2.2.3. Den pengestærke middelklasse

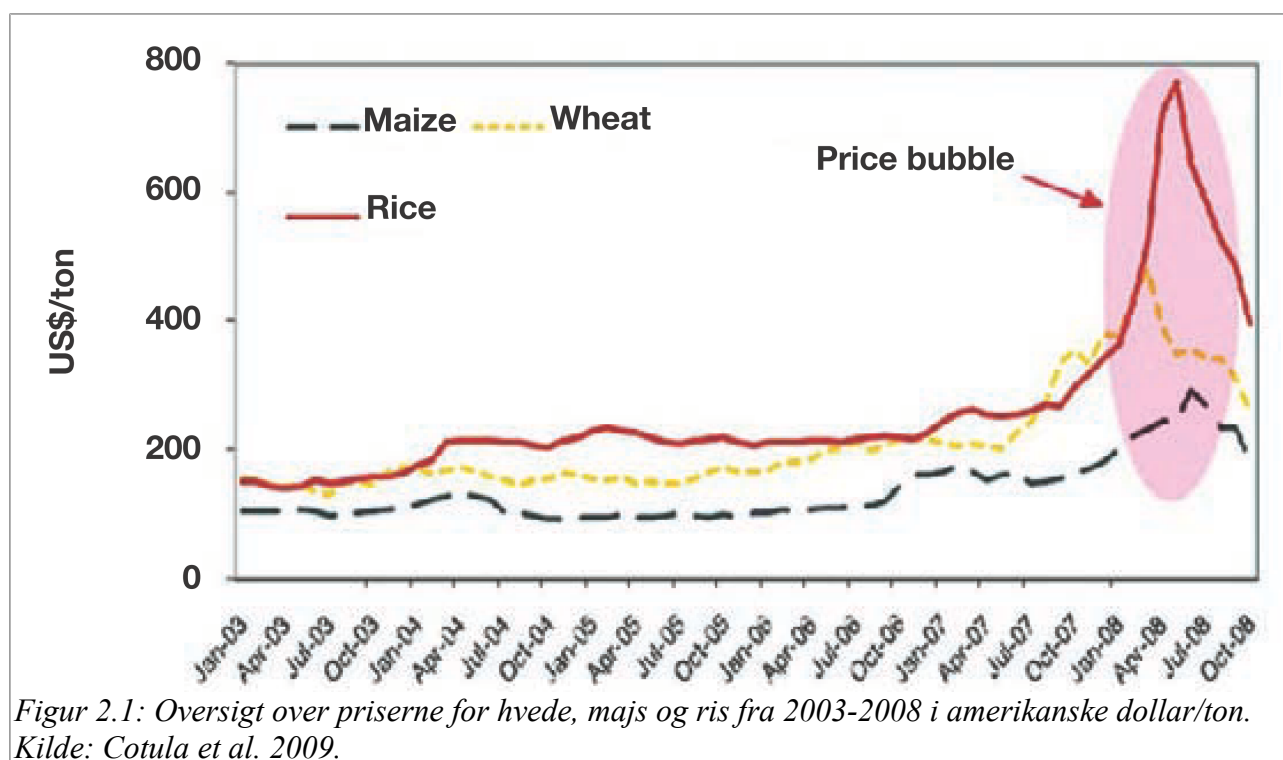
Gennem de socioøkonomiske strukturer, som blev skabt i Afrika gennem koloniseringen og den efterfølgende frigørelse, er der vokset et system frem, som endnu engang åbner for, at store arealer af Afrikas jord kan skifte hænder. Fænomenet er relativt nyt og er opstået i kraft af, at en langt mere pengestærk og magtfuld middelklasse er vokset frem i Afrika. Manglen på rettigheder og ejerskab af jord har som sagt stillet størstedelen af populationen i rurale områder meget svagt, mens forretningsmænd, politikere, officerer, høvdinge etc. benytter deres ressourcer og indflydelser til at overtage brugsrettighederne for store jordområder. I langt de fleste tilfælde bliver jordområderne ikke benyttet af den nye jordejer, som i stedet ansætter dagarbejdere eller lader andre dyrke jorden mod betaling, enten i rede penge eller som andel af høstudbyttet. Tidligere havde bønder og hyrder traditionelt ret til at bruge jordområder mod rituelle, symbolske gaver til jordejerne, men med den pengestærke middelklasse som ejere af jorden blev disse symbolske gaver snart skiftet ud med større pengebeløb. Dette har medvirket til, at kløften mellem rig og fattig vokser, og antallet af fattige stiger. Det er en tendens, som er mest set i områder med voksende urbanisering (hvilket også er et resultat heraf) eller områder med høj densitet af god dyrkningsjord med dertilhørende infrastruktur (Cotula 2013).

2.3. Triggere og drivere af jordaftalerne

2.3.1. Fødevarekrisen

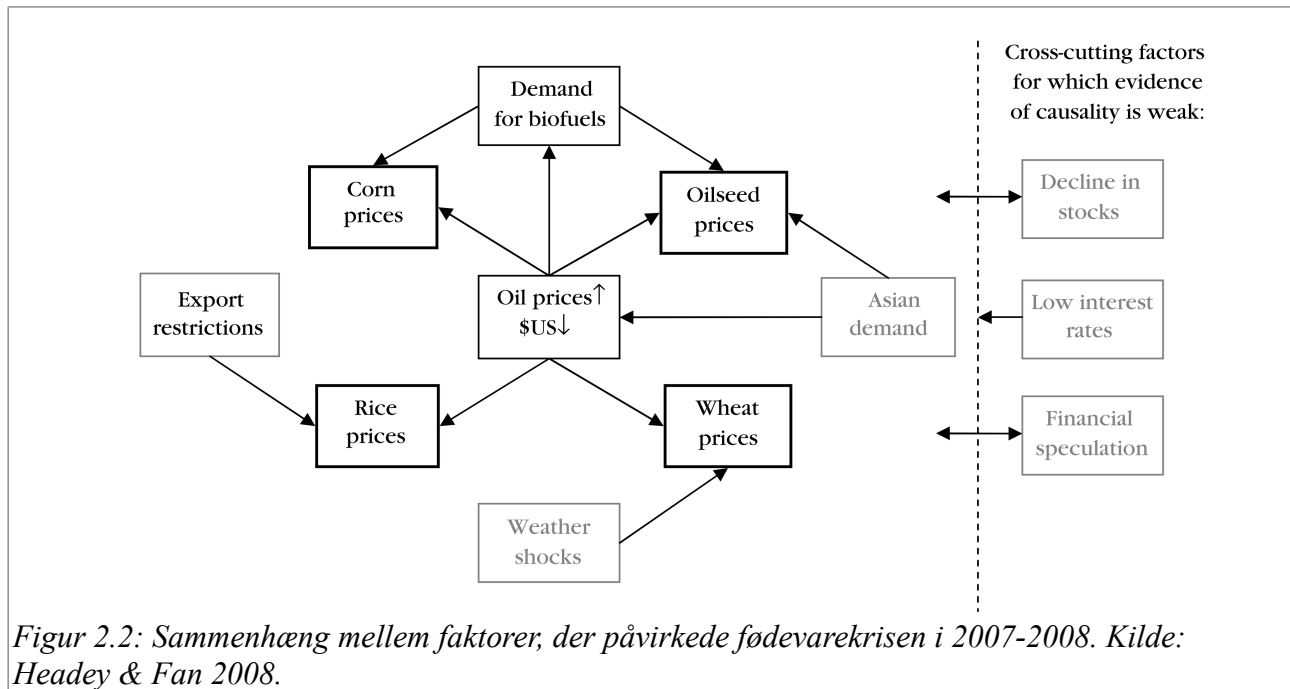
I 2007 blev verden ramt af en fødevarekrise, hvor priserne på bl.a. hvede, majs, ris og soya steg dramatisk. Denne krise bliver af de fleste kilder nævnt som et vendepunkt for den herskende agrikulturelle politiske diskurs, men blandt de selvsamme kilder er der delte meninger om, hvilke faktorer, som havde størst indflydelse på prisstigningerne. Før fødevarekrisen var der allerede voksende interesse for agrikulturelle investeringer i Afrika, men der er registeret en voldsom stigning i investeringer efter 2007 – derfor anses fødevarekrisen for at være *trigger* til internationale jordbrugsinvesteringer og en helt ny diskurs inden for både fødevareforsyningsikkerhed og agrikultur (Anseeuw *et al.* 2012a og 2012b, Cotula *et al.* 2009, Cotula 2013, Margulis *et al.* 2014 og Matondi *et al.* 2011). Yderligere er der en del direkte faktorer, som binder fødevarekrisen og væksten i den agrikulturelle sektor sammen, og derfor er det hensigtsmæssigt at redegøre for essensen i fødevarekrisen.

Efter fødevarekrisen i midt-70'erne til starten af 80'erne havde man registreret et faldt i priserne op gennem 80'erne, 90'erne (med undtagelse af et mindre opsving i '96) og 2000 - Faktisk var priserne rekordlave gennem det meste af 2000-tallet. Men i april 2007 steg priserne på f.eks. ris med 255% og soyabønner med 75% (Headey & Fan 2008), mens prisen på hvede og majs fordobledes mellem 2003 og 2008 (von Braun 2008 i Matondi *et al.* 2011). Cotula *et al.* (2008) beskriver stigningen i fødevarepriserne som værende et resultat af dårlige høstudbytter, fald i globale fødevarereserver og større efterspørgsel på mad- og fodervarer fra det asiatiske marked. Headey & Fan (2008) er dog langt fra enige i denne konklusion og afviser påstanden om øget efterspørgsel på fødevarer fra f.eks. Kina og Indien med, at begge lande i perioden havde en meget begrænset import af relevante fødevarer. Kina registrerede en nedgang i importen af hvede og ris mellem 2000 og 2007, mens Indiens import af hvede var uændret, og landet til og med var nettoeksportør af ris. Den eneste registrerede stigning i import på det asiatiske marked var for oliefrø (f.eks. soyabønner) i midten af 90'erne. Headey & Fan (2008) fortsætter med at udelukke dårlige høstudbytter som primær grund til prisstigningerne. De understreger, at dette punkt stort set kun omhandler hvede, og at det inden for hvedeproduktion er helt almindeligt med store udsving i høstudbyttet. I sæsonen 2006/2007 var der nedgang i både den australske (50-60%), amerikanske (14%), russiske og ukrainske høst i forhold til året før, men alligevel var nedgangen på kun 5% globalt. Yderligere beskrives det, hvordan der op gennem 90'erne og 2000-tallet er set langt lavere høstudbytter i de nævnte lande, uden at det har betydet stort for fødevarepriserne. Den samlede kornproduktion faldt med ca. 1,3% i 2006, men steg igen i 2007 med 4,7%. 2007 var også året, hvor den dengang største produktion af ris nogensinde blev registreret. Alligevel steg priserne på ris med 140% mellem november 2007 og maj 2008. Det var et resultat af bekymring fra de fleste store riseksporterende lande, som havde oplevet en prisstigning på ris fra 2005-2007. I november 2007 eskalerede situationen, da Indien indførte eksportrestriktioner, og flere andre lande fulgte trop i 2008, bl.a. Cambodia, Egypten og Vietnam. Flere risimporterende lande reagerede med at hamstre overdrevne mængder af ris, f.eks. Indonesien, som købte 1,3 millioner ton ris fra januar til april 2008 – en mængde, der overgik hele deres importmængde fra 2007. Rispriserne begyndte dog igen at falde i maj 2008, da panikken havde lagt sig. (Headey & Fan 2008).

Selvom dette fænomen betegnes som en fødevarerkrise, er det dog især den kraftige stigning i oliepriserne, som havde helt afgørende betydning for fødevarerpriserne. Som det var tilfældet i 1974, steg oliepriserne kraftigt i 2007. Det påvirkede fødevarerpriserne på flere måder. Dels steg produktions- og transportomkostninger, fordi olie er den energiresource, der bruges suverænt mest. Yderligere påvirker olieprisen også prisen på kunstgødning, som i perioden 2007-2008 firedobledes. Man vurderer, at de forhøjede oliepriser har øget fødevarerprisen med 20-30% i den amerikanske eksport, alene i produktions- og transportfasen. Yderligere faldt den amerikanske dollar støt over en længere periode, og derfor begyndte investorerne at søge efter andre og mere sikre investeringsmuligheder. Investorerne vendte sig mod fødevarer som en sikker handelsvare, og da fødevarer således blev et investeringsobjekt, skød priserne på mad yderligere i vejret (Knox & Marston 2010). De stærkt stigende oliepriser har imidlertid også påvirket fødevarerpriserne på en mere indirekte måde, nemlig via efterspørgslen på biobrændstof. Frygten for klimaændringer og en ændret miljøpolitisk diskurs skabte fra 2004 en øget efterspørgsel på biobrændstof i kernelandene. Dermed blev der i højere grad satset på afgrøder, som kan bruges til fremstilling af biobrændstof – på bekostning af andre afgrøder. Den forventede stigning i fødevarerproduktionen blev altså brugt til at producere brændstof i stedet. Eksempelvis blev 70% af den øgede globale majsproduktion brugt til at fremstille bioethanol og ca. 33% af den øgede oliefrøproduktion brugt til biodiesel. Samtidig

brugte en række af de biobrændstof-producerende lande store dele af deres fødevarereserver til produktionen af biobrændstof. Yderligere havde de himmelstræbende oliepriser skabt en endnu større efterspørgsel efter biobrændstof, og kombinationen af disse faktorer menes at have øget priserne på korn med op mod 60-70% og soyabønner med op mod 40% (Headey & Fan 2008).

Figuren herover viser, at fødevarekrisen 2007-2008 blev skabt af et sammensurium af hændelser og faktorer, men med den kraftige stigning i oliepriser som det centrale punkt. De grå bokse markerer svagere sammenhænge og/eller sammenhænge, som er specifikke på enkelte afgrøder. I anden halvdel af 2008 faldt priserne på fødevarer igen, men dog uden at komme nær præ-2007 priserne. Selvom denne krise var kortvarig, signalerede den et skifte – både i de globale fødevarerpriser, som siden har forventedes at ligge væsentlig højere, men også i hele den globale agrikulturelle politiske diskurs (Anseeuw *et al.* 2012a).

2.3.2. Biobrændstof

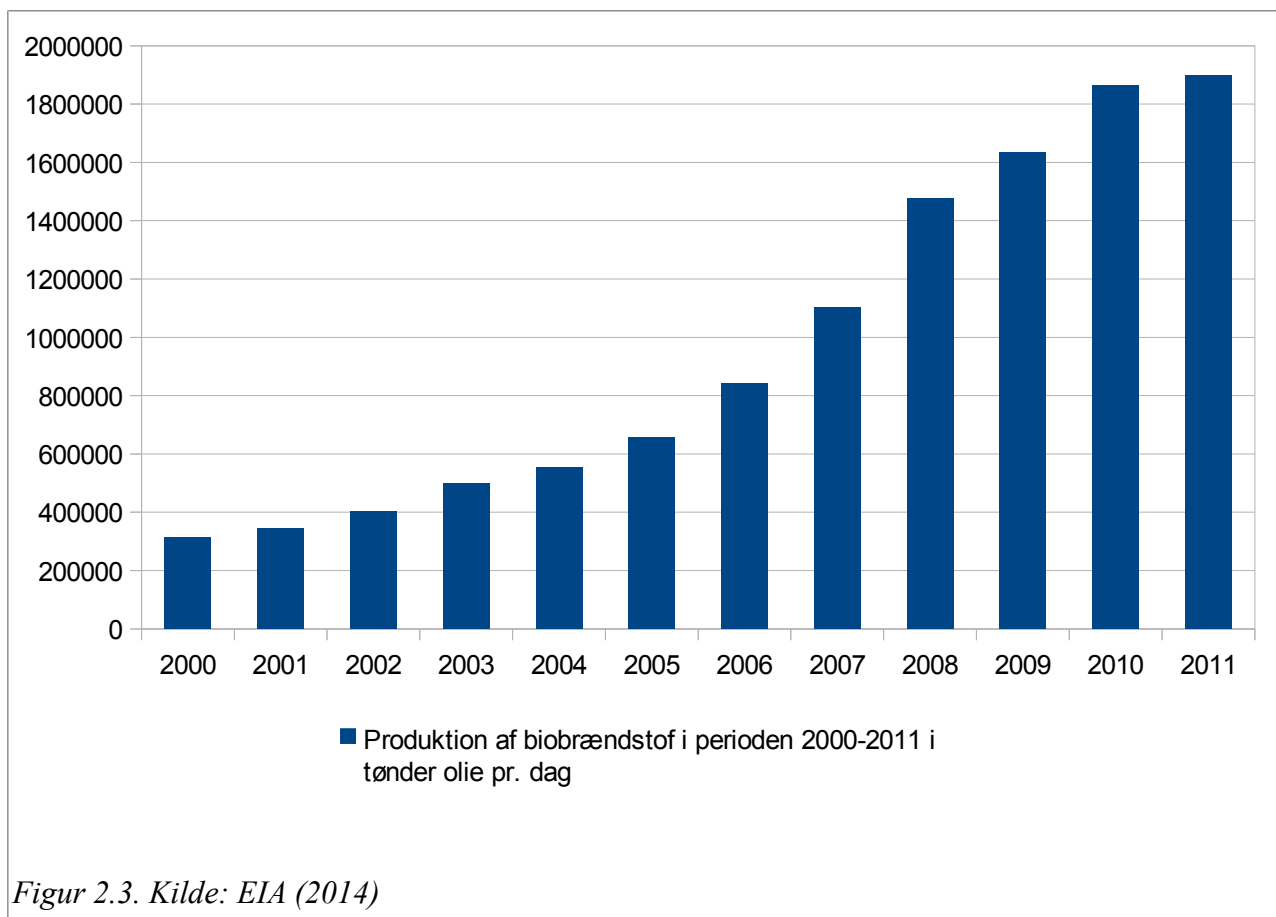
For at forstå den voldsomme interesse for og investeringerne i biobrændstof er det nødvendigt at inddrage en række forskellige faktorer. Betydningsfuldt er i denne sammenhæng begrebet *Peak Oil*, en teori, udviklet af den amerikanske geolog Marion King Hubbert. Den skal bl.a. kunne forudsige, hvornår olieproduktionen når sit klimaks. Således beregnede Hubbert ud fra sin model, at

olieproduktionen i Amerika skulle toppe mellem 1965 og 1970, hvilket den gjorde i 1970. På trods af at Hubbert i 1974 fejlagtigt beregnede den globale olieproduktion til at nå sit klimaks mellem 1995 og 2000, har det dog vist sig, at 33 af verdens 48 største olieproducenter har haft en hastigt faldende produktion. Samtidig har mængden af fund af nye oliereserver pr. anno siden 1984 været mindre end det årlige forbrug af olie. Ser man på den beregnede mængde af oliereserver, finder man meget varierende tal. Tager man det mest optimistiske estimat, 1342 milliarder tønder, og sammenligner med produktion og forbrug, er det beregnet til kun at kunne forsyne verden med olie i 44 år. Med olie som en fremtidig mangelvare, dramatisk stigende udgifter til at finde nye olieløfter og at hente den op, vil vi uden tvivl se en fremtidig tendens til stærkt stigende oliepriser (Skarstein i Matondi *et al.* 2011).

Et andet element i den øgede interesse for biobrændstof er fokus på miljø og klimaændringer. Siden verdens opmærksomhed og bekymring blev henledt på global opvarmning, har der været et stort pres for at finde alternative og fornybare energiresourcer. Vindkraft, bølgekraft og solceller er alle energiformer, som er blevet markant udviklet og udbygget, men der har også været et massivt fokus på biobrændstof. EU og mange andre lande har i tilknytning til dette lovfæstet, at benzin og diesel skal indeholde en minimumsandel af bioethanol eller biodiesel. Dermed har man tilføjet endnu en funktion og værdi til dyrkbar jord – at afgrøderne, som dyrkes, skal bruges til brændstof. Samtidig har man, ved direkte at lovfæste brugen af biobrændstof, garanteret et marked for biobrændstof i kommende generationer. Og på trods af at andelen af biobrændstof i det samlede brændstofforbrug er forsvindende lille, ca. 1% i 2006, er mængderne af brændstof, der bruges verden over, så enorm, at selv 1% er en anseelig størrelse (Cotula *et al.* 2008).

Ud over nye politiske diskurser og udtømmning af de fossile oliereserver inddrager Matondi *et al.* (2011) også en hidtil uset økonomisk vækst i det man tidligere anså som semi-perifere lande som drivkraft. Lande som f.eks. Indien, Kina og Brasilien har oplevet en massiv vækst i middelklassen, og med kernelandene som forbillede er forbruget ligeledes skudt i vejret. Dette har bl.a. skabt et akut behov for større energiresourcer. De voksende og energikrævende mellemklasser og den nye politiske diskurs inden for energi og miljø er dermed nogle af de væsentligste drivkræfter bag den massive vækst inden for biobrændstofssektoren. Ud over de tidligere nævnte faktorer har diskursen også til formål at imødekomme ønsket om vækst i den rurale udvikling. En lang række lande verden over har dermed også afsat enorme ressourcer til at fremme dyrkning og udvikling af biobrændstof,

og denne udvikling forventes at fortsætte i fremtiden. Eksempelvis forventes det at Brasilien, som gennem en årrække har været førende inden for produktion af bioethanol, øger sin produktion med 145% til 44 milliarder liter fra 2006 frem mod 2016. Kinas produktion af bioethanol i samme periode forventes at stige med 250% til 3,8 milliarder liter .

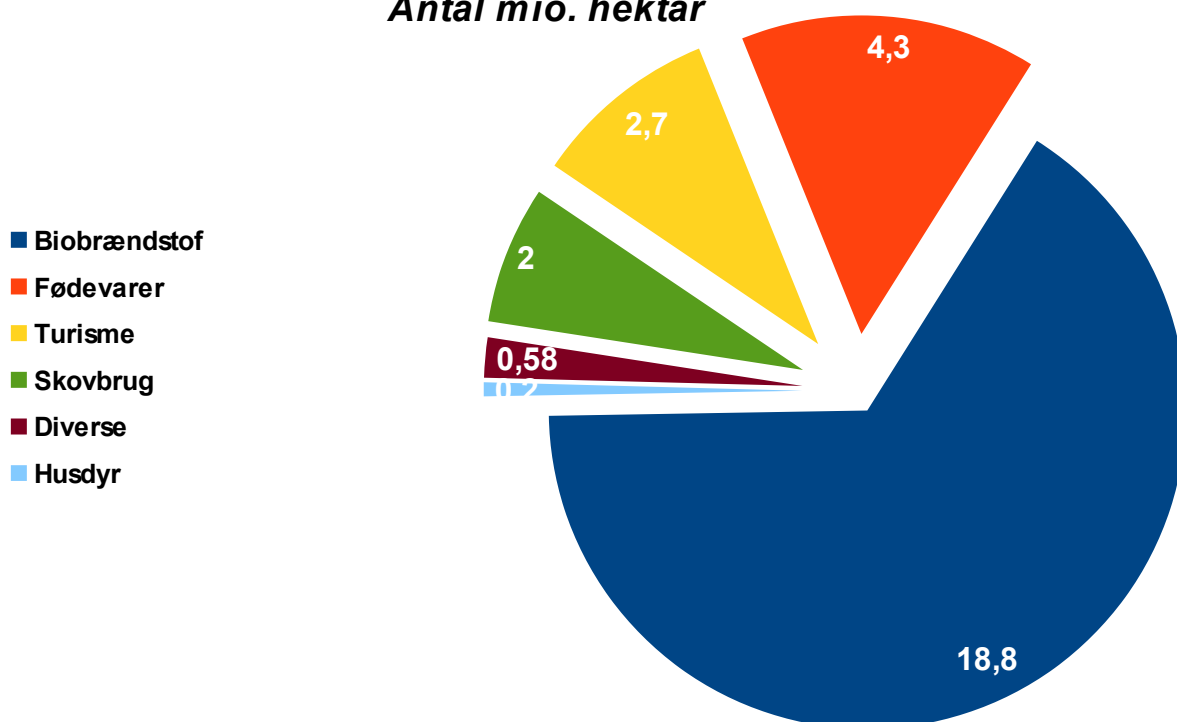

Figur 2.3 viser udviklingen af produktionen af biobrændstof i perioden 2000-2011. Yderligere beregnede IEA (2006) i 2004 den fremtidige produktion af biobrændstof i to forskellige scenarier frem mod 2030. *Reference scenario* er den beregnede udvikling i produktionen med den daværende gældende politik på området. Her forventedes det at der i 2015 ville blive produceret ca. 54 Mtoe (Million Ton of Oil Equivalent) og ca. 92 Mtoe i 2030, tilsvarende til knap 1,1 millioner hhv. 1,85 millioner tønner pr. dag. *Alternative scenario* er en beregning af produktionen med udgangspunkt i en politik, som stimulerer øget vækst i biobrændstofsektoren. Her var beregningerne at der i 2015 ville blive produceret ca. 73 Mtoe og ca. 147 Mtoe i 2030, svarende til ca. 1,5 millioner hhv. ca. 3 millioner tønner pr. dag (IEA 2006). Sammenligner man beregningerne fra IEA (2006) med produktionstallene fra EIA (2014) ser man at udviklingen er gået langt hurtigere end først antaget.

Allerede mellem 2010 og 2011 overgik produktionen fremskrivningen i *Reference scenario* mod 2030 og produktionsberegningen i *Alternative scenario* for 2015 blev overgået allerede syv år tidligere.

Med den hastige vækst og udbygning inden for bio-energi samt udsigten til sikre investeringer betyder det samtidig, at man behøver store arealer til at dyrke afgrøderne, som skal bruges i biobrændstofproduktionen. Dette kommer til udtryk, hvis vi ser på fordelingen af arealer sorteret efter investeringstype. På globalt plan er ca. 40% af tilegnet jord øremærket til biobrændstof, eller lidt over 37 millioner hektar. Til sammenligning er kun ca. 25% beregnet til produktion af fødevarer (Anseeuw *et al.* 2012a). Ser man på procentandelen af areal, der skal producere afgrøder til biobrændstof fordelt på kontinent, er Afrika uden tvivl størst. Figuren under viser, at knap 19 millioner hektar er afsat til denne type produktion – eller omkring 66%. Her er det kun på ca. 15% af de investerede arealer, der skal dyrkes fødevarer.

Jordaftaler i Afrika pr. sektor, anno 2011
Antal mio. hektar

Figur 2.4. Kilde: Anseeuw *et al.* (2012a)

2.3.3. Fødevarer

Fødevarekrisen i 2007-2008 ødelagde håbet om stabilt lave importpriser på fødevarer for mange lande. De fleste befolkningsfremskrivninger estimerer, at den globale befolkning vil runde ni milliarder mennesker omkring år 2050 (Hall 2011), og at verdensbefolkningen på samme tid vil konsumere 70% mere mad, bl.a. pga. den voksende globale middelklasses livsstil (Anseeuw *et al.* 2012a). Med denne kraftige befolkningstilvækst og en stadig større del af de eksisterende afgrøder afsat til biobrændstof, er jagten på områder til dyrkning af fødevarer for alvor sat ind. De mest fremtrædende aktører inden for tilegnelse af jord til produktionen af fødevarer er typisk lande, som enten er nettoimportører af en række fødevarer, eller som ser behovet for fremtidig import. Dette kan være på grundlag af én eller flere af følgende årsager:

- Voksende befolkning
- Klimaændringer
- Mindskende vandreserver
- Begrænset infrastruktur til opbevaring og/eller distribution
- Øget urbanisering
- Ændret kosthold
- Stigende oliepriser

Lande med høj befolkningstilvækst, som i dag er selvforsynende, kan blive langt mere afhængige af at importere fødevarer i fremtiden (eksempelvis Indien). Andre lande kan, som nævnt i kapitel 2.3.2. have en stærkt voksende middelklasse og dermed et øget konsum af f.eks. kød, som kræver store mængder foder. Klimaforandringer er også kommet på dagsordenen, og der forventes stadig mere ekstremvejr, som kan medføre forringede høstudbytter ved f.eks. tørke, udvaskning af jord eller næringsstoffer eller forørkning. Sidst, men ikke mindst, gør den stadig øgende urbanisering en voksende andel af populationen afhængig af at købe mad frem for at dyrke det selv.

På mange af de opkøbte jordområder skal der dyrkes såkaldte *Flex Crops*, som har den egenskab, at de kan bruges både i produktion af biobrændstof, til dyrefoder og som fødevarer. Dermed dækker *Flex Crops* flere forskellige behov og kan udnyttes til det formål, som er mest nødvendigt/profitabelt (Margulis *et al.* 2014).

2.3.4. Råvarer, turisme, Carbon Credit og profit

Ud over væksten i investeringerne i biobrændstof og fødevarereproduktion ser man også en fortsat vækst i efterspørgslen på andre former for råvarer. ”Køb-og-smid-væk-kulturen” medfører en væsentlig større udskiftning af materiel, som f.eks. møbler, tøj og elektronik, og har derved været med til at forstærke efterspørgselen på råvarer. Ydermere har jagten på såkaldt grøn energi også skabt et stort marked for alternativer til olie- og kulbrændsel, og derfor er træpiller eller pellets blevet meget populært i private husstande og mindre virksomheder, og flere steder er der planer om at bygge fjernvarmeværker, som skal baseres på biobrændsel. Samtidig bruges der stadig store mængder træ til fremstilling af papir og papirmasse. Disse faktorer bevirker, at træplantager, globalt set, har bredt sig over et hastigt voksende areal. Væksten var således ca. 2,5 millioner hektar pro anno mellem 1990 og 2005 (Cotula 2013) og omfattede pr. 2011 over 258 millioner hektar på verdensplan (Anseeuw *et al.* 2012a). Det forventes, at dette tal vil fortsætte med at stige i fremtiden.

Den seneste fødevarerekrise fik ikke alene prisen på fødevarer til at stige, men også på andre råvarer, metaller og mineraler (Heady & Fan 2008). Derfor er der også registreret en stor stigning i jordinvesteringer, hvor dyrkning af afgrøder ikke er formålet. Her er der typisk tale om jordområder, hvor der skal udvindes metaller, mineraler, olie og gas, gummi og fibre. Dette anses for at være de mere traditionelle handelsvarer mellem kernelandene og de perifere/semi-perifere lande, som er blevet handlet på tværs af kontinenter i århundreder. Opsvinget i forbruget er kommet i kraft af den stigende industrialisering i lande, som tidligere ansås for udviklingslande (særligt BRIC-landene), samt udbredelsen af den tidligere nævnte stærkt voksende middelklasse og dennes forbedrede levestandard og øgede forbrug. I forbindelse med dette ser man også, at turismesektoren oplever en kraftig vækst i Afrika, og til trods for, at turisme typisk kræver langt mindre arealer end agrikultur, opleves det, at der er konkurrence mellem jordbrug og turisme om jordområder. Det er dog primært i områder med særligt dyreliv, planteliv, landskab eller i kystnære regioner (Anseeuw *et al.* 2012a).

I tilknytning til de voksende arealer til træplantager og det politiske miljøfokus er der også kommet et nyt begreb på banen – *Carbon Credit*, også kendt som *Carbon Schemes*. Dette er et koncept, som blev indført på baggrund af Kyoto-protekkollen, og som, meget enkelt formuleret, går ud på at plante eller bevare træer som kompensation for CO² som bliver udledt andre steder. Dette har givet grobund for et *karbonmarked*, hvor velstående stater eller private firmaer kan opkøbe jordområder i eksempelvis Afrika og derved optjene *Carbon Credits* ved at have området beplantet (Hall 2011,

Anseeuw *et al.* 2012a, Cotula *et al.* 2009). Her er det også værd at mærke sig, at de skandinaviske lande bliver fremhævet som nogle af de største aktører på dette marked (Cotula 2013).

Sidst, men ikke mindst nævner Anseeuw *et al.* (2012a) profit som en af de væsentligste *drivere* til jordinvesteringer. Den hastigt voksende efterspørgsel på energi, fødevarer og råvarer betyder, at mange investorer har fået øjnene op for, at arealer til at dyrke, producere eller udvinde disse ressourcer kommer til at være langt mere eftertragtede i fremtiden og derfor vil få en tilsvarende højere markedsværdi. Knox & Marston (2010) argumenterer også for, at en af de væsentligste årsager til den enorme interesse i jordaftaler er spekulationer på aktiemarkederne. Når andre investeringsmarkeder falder, som f.eks. boligmarkedet, stiger priserne på fødevarer, råvarer og jord. Yderligere vil en sådan stigning være selvforstærkende – når priserne begynder at stige og investorer tjener penge, vil flere investere og tjene penge (Knox & Marston 2010).

2.4. Jordaftalernes geografisk udbredelse og omfang

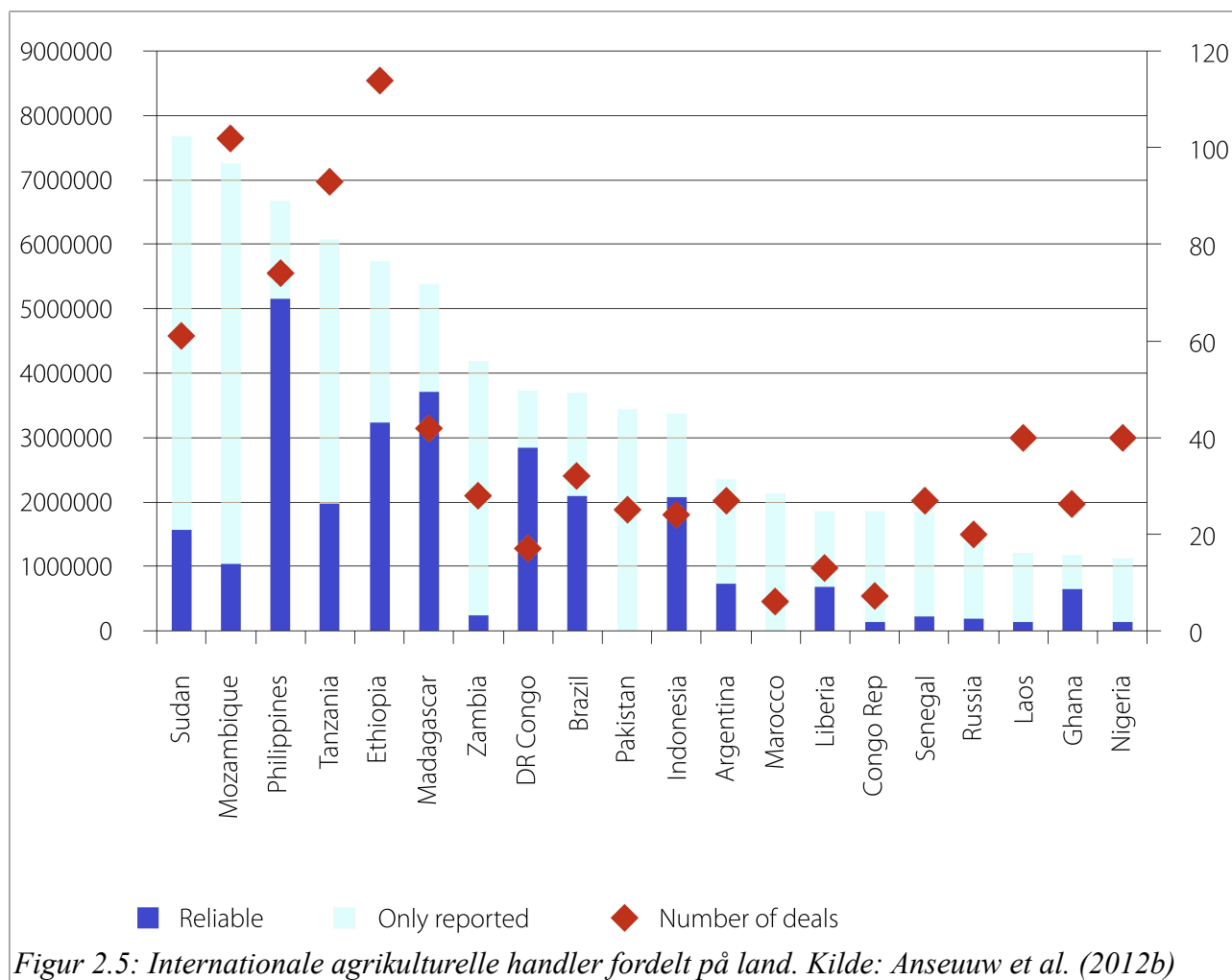
Jordbrugsinvesteringer er et fænomen, som er vokset i udbredelse på alle kontinenter i verden. Dog ses det, at Afrika er primærmålet for langt størstedelen af investeringerne. Ud af 1217 offentligt rapporterede handler, med et samlet areal på 83,2 millioner hektar, blev 62% af disse indgået på det afrikanske kontinent, med en samlet størrelse på 56,2 millioner hektar. Det omfatter 4,8% af de samlede areal for jord egnet til agrikulturel aktivitet, hvilke er over fire gange så meget som procentandelen for Asien (1,1%) og Sydamerika (1,2%) (Anseeuw *et al.* 2012b). Cotula (2013) påpeger, at et estimat baseret på mediernes rapporterede jordaftaler lyder på et areal på 203,4 millioner hektar på verdensplan og 134,5 af disse i Afrika. Han tilføjer dog, at disse tal ikke er bekræftede og med stor sandsynlighed ligger langt fra det reelle omfang (Cotula 2013). Denne forskel mellem antallet af jordaftaler illustrerer, hvor svært det er at verificere mange af de agrikulturelle aftaler, og hvordan omfanget kan manipuleres ved at inddrage f.eks. rapporterede, men ubekræftede jordaftaler. Anseeuw *et al.* (2012b) fremhæver samtidig Østafrika som det mest eftertragtede geografiske område i Afrika med langt over dobbelt så mange handler og næsten tre gange så stort areal som Vestafrika. Ser man udelukkende på bekræftede aftaler, foregår 45% af verdens agrikulturelle investeringer i Østafrika. Et tilsvarende mønster gør sig gældende, hvis vi ser på investeringerne fordelt på lande. Af de 84 lande, som har været mål for udenlandske jordbrugshandler, er 70% af det samlede areal koncentreret på kun 11 lande, hvoraf 7 af disse er i Afrika.

Hvis man analyserer hvilke faktorer, som kan være udslagsgivende for, hvorfor netop disse lande står højest på størstedelen af investorerne ønskeliste, finder man en lang række fællesnævner. Dette omfatter både sociopolitiske såvel som *agro-økonomiske* faktorer (Anseeuw *et al.* 2012B:12). Analyser gjort på området viser først og fremmest, at lande, som investorer viser størst interesse for, også er markant fattigere end lande længere nede på listen - og i langt mindre grad er involverede i det globale fødevaremarked (Cotula 2013). Resultaterne fra de 10 lande med flest rapporterede jordbrugsaftaler indikerer, at investorerne går efter lande med en svag politisk institution – dvs. manglende statslig effektivitet, utilstrækkelig håndhævelse af love og regler samt mangelfuld bekæmpelse af korruption. Hvis man derimod ser på de ti lande med flest underskrevne aftaler og de ti lande med størst antal igangsatte produktioner, tegner der sig et lidt anderledes billede. I de sidstnævnte tilfælde står staten betydeligt stærkere end i den førstnævnte gruppe. På to væsentlige punkter er tendensen dog den samme; mange rettigheder for investorer og yderst få rettigheder for jordbesiddere. Med dette konkluderer Anseeuw *et al.* (2012b), at de mest attraktive områder for agrikulturelle investorer er fattige lande med en forholdsvis stærkt politisk system, der beskytter investorerne og deres rettigheder, mens jordbesidderne står svagt. Det sikrer investorerne let og billig tilgang til jord (Se figur 2.5).

Et andet vigtigt aspekt for investorerne er selvfølgelig adgangen til jordområder og forventet udbytte. Anseeuw *et al.* (2012b) inddeler værtslandene ind i fire kategorier:

- Lande med højt potentiale for udbytte og med tilgængelige egnede arealer.
- Lande med højt potentiale for udbytte og med små tilgængelige egnede arealer.
- Lande med et lille potentiale for udbytte og med tilgængelige egnede arealer.
- Lande med et lille potentiale for udbytte og med små tilgængelige egnede arealer.

Denne inddeling kategoriserer 58% af alle registrerede jordaftaler i den første gruppe. Derudover er langt størstedelen af lande i denne gruppe afrikanske, og de fleste lokaliserede i Østafrika.

2.5. Hvem investerer i afrikansk agrikultur?

Anseeuw *et al.* (2012b) beskriver fire forskellige primære aktører inden for de tre kategorier – *Det globale Nord*, *Golfstater*+ samt hurtigtvoksende økonomier – som uddybes og forklares herunder. Langt den største gruppe er de private investorer, som står for ca. 66% af jordaftalerne på verdensplan. Hvor stor en andel denne gruppe udgør i Afrika er usikkert, men teorien tilsiger, at andelen i Afrika er mindst lige så høj. Derudover er der statsejede virksomheder, som er involveret i ca. 25% af jordaftalerne. Investeringsfonde og private/offentlige samarbejder står for ca. 7,5% hhv. ca. 1,5%.

Ophavslande til jordaftaler kategoriseres af Anseeuw *et al.* (2012b), som nævnt tidligere, i følgende tre grupperinger:

- *Det globale Nord:*

Virksomheder i vestlige lande står uden tvivl for opkøb af kæmpemæssige arealer i Afrika, men hvor meget det drejer sig om, er dog usikkert. Cotula (2013) udnævner kernelandene til at være den decideret største aktør i Afrika og henviser til en undersøgelse, der konkluderer, at 53% af de registrerede opkøb kom fra europæiske og nordamerikanske lande i perioden 2005-2011. Af disse lande var Storbritannien største opkøber, USA næststørst og Norge fjerdestørst. Gældende for denne gruppe er, at det hovedsageligt drejer sig om private selskaber, der investerer i produktion af biobrændstof og investorer, der jager profit, mens fødevareforsyning spiller en sekundær rolle (Anseeuw *et al.* 2012a).

- *Golfstater+* (Bahrain, De Forenede Arabiske Emirater, Kuwait, Oman, Qatar, Saudi Arabien og Libyen):

Woertz i Margulis *et al.* (2014) nævner Golfstaterne som en anden af de primære aktører inden for jordbrugsinvesteringer. De er i den specielle situation, at de, modsat mange andre lande, ikke mangler olie, og derfor heller ikke fokuserer på biobrændstof, men kun på fødevarer. Golfstaterne oplever en massiv befolkningsvækst, og befolkningstallet på 30 millioner i 2000 forventes at være fordoblet i 2030 (Cotula *et al.* 2009). På trods af at Golfstaterne overvejende består af det modsatte af, hvad man vil betegne som frugtbar jord, har de alligevel, gennem højteknologiske dyrkningsmetoder og store mængder vand, i en kort periode formået at være selvforsynende med en række fødevarer. Vandreserverne i Golfstaterne består af såkaldt fossilt vand, som ikke er fornybart, og grundet det store forbrug af vand i forbindelse med agrikultur har man registeret et urovækkende fald i vandreserverne i området. I 2007 opgav Saudi Arabien målet om at være selvforsynende med fødevarer, og politisk er det besluttet at udfase produktionen af hvede inden 2016 (Anseeuw *et al.* 2012a). I 2008 importerede Golfstaterne samlet set 60% af sine fødevarer, og dette tal forventes at stige kraftig fremover (Woertz 2008 i Cotula *et al.* 2009).

Yderligere skræmte fødevarekrisen, og specielt eksportrestriktionerne, i 2007-2008 Golfstaterne og mindede lederne om fødevarekrisen i 70'erne, hvor USA truede med fødevareembargo som svar på Golfstaternes olieboykot. Dengang var USA mere afhængig af Golfstaternes olie end Golfstaterne var af amerikansk korn (bl.a. i kraft af en langt lavere population), og embargoen blev dermed ved truslen. Alligevel satte Golfstaterne gang i et agrikulturelt projekt i Sudan for at blive mindre afhængige af fødevaretilførslen fra Vesten,

men pga. politisk uro i Sudan og dårlig fortjeneste blev projektet aldrig nogen stor succes. Den seneste fødevarekrise fik dog Golfstaternes ledere til at overveje at, hvis en lignende situation var opstået nu eller i nær fremtid, kunne udfaldet have været meget anderledes. Derfor blev der udviklet en ny strategi for fødevarerikkesikkerhed, hvor internationale jordbrugsinvesteringer, i bl.a. Sudan og Etiopien, er et af de vigtigste punkter (Margulis *et al.* 2014) (Se afsnit 2.6.3.).

- Hurtigt voksende økonomier, bl.a. en række østasiatiske lande som f.eks. Indien, Kina og Syd-Korea, Rusland samt Brasilien og Sydafrika:

De østasiatiske lande har været udpeget som hovedaktører inden for jordaftaler, og det har medierne haft fokus på. Især har Kinas rolle i Afrika høstet megen opmærksomhed, men i realiteten er Kinas engagement i Afrika hverken en nyhed eller særligt omfattende, sammenlignet med andre aktører. Kina investerede allerede i Afrika i 60'erne, og mange af investeringerne siden da har ikke været i jordbrug, men i udviklingsstøtte og teknologi. Ser man på de globale tal for jordbrugsinvesteringer, er Kina førende, både når det gælder antallet af aftaler og opkøbt areal, både bekræftede og ubekræftede. Her skal man dog være opmærksom på, at hovedparten af Kinas investeringer foregår i Asien. Der skal dog ikke herske nogen tvivl om, at Kina stadig spiller en væsentlig rolle inden for investeringer i jordbrug i Afrika. Hidtil har Indiens rolle i jordaftalerne været ganske underspillet. Indien står dog, sammen med en række andre fremadstormende lande, med en stor udfordring ift. befolkningstilvæksten. Derfor må Indien regnes som en stor aktør indenfor investeringer i Afrika. Særligt har Etiopien været i indernes søgelys, og i 2011 stod indiske investorer bag otte ud af 23 opkøb i landet. Disse otte aftaler omfattede 71% af det samlede opkøb af jord i Etiopien dette år. I forbindelse med indiske investering i Etiopien har myndighederne i begge lande ved flere anledninger mødtes, og investeringerne er dermed gjort med de etiopiske magthaveres velsignelse. Ud over disse massive investeringer har Indien også foretaget større opkøb i Kenya, Madagaskar, Senegal og Mozambique (Cotula *et al.* 2013 og Hall 2011). Det lader til, at opkøb fra denne gruppe af lande er stater med fødevarerforsyningsikkerhed som primærmål, men samtidig er der også rapporteret om opkøb med henblik på produktion af biobrændstof samt en stor mængde private opkøb, hvor profit er eneste mål (Anseeuw *et al.* 2012a).

Den pengestærke middelklasse, nævnt i afsnit 2.2.3., har også spillet en væsentlig rolle for væksten i omfanget af internationale jordaftaler. Margulis *et al.* (2014) beskriver, at en stor del af indlandsinvesteringerne ofte foregår i alliance med eksterne interesser. Således sælger mange af de nationale investorer, der har været involveret i jordaftaler, disse videre i internationale handler, ligesom transnationale selskaber benytter sig af lokale repræsentanter i forbindelse med jordopkøb. Dette ”mellem-led” spænder over alt fra enkeltindivider og små grupper til, hvad Cotula (2013:56) kalder ”...*transitlande*.”. Dette er lande, som har lang erfaring med afrikanske jordaftaler (f.eks. Sydafrika, der tidligere har været en af de absolut største opkøber af jordområder i andre afrikanske lande), eller har liberal skattelovgivning og/eller investeringsaftaler med andre afrikanske lande (f.eks. Mauritius). Dermed kan det være særdeles attraktivt for både internationale selskaber og stater at investere gennem eller samarbejde med disse lande (Anseeuw *et al.* 2012b og Cotula 2013).

2.6. Jordaftaler i praksis

2.6.1. SEKAB i Tanzania

For at tilegne sig jordområder i Tanzania er alle udenlandske investorer nødt til at gå gennem det tanzanianske statslige organ, Tanzanian Investment Centre (TIC), og her skal investoren blandt andet demonstrere projektets økonomiske potentiale. TIC har oprettet en *land-bank*, hvor al jord, som er til rådighed for investeringer, er registreret – det er kun muligt for investorer at tilegne sig *general land*, mens *village land* ikke er tilgængeligt. Dog kan lokalsamfundet ændre jordarealers status fra *village land* til *general land* (Cotula *et al.* 2009). Ud over at måtte gennem processen med TIC, må jorderhvervelserne også gennem en række andre nationale, regionale og lokale instanser for at blive endeligt godkendt (Ness 2009).

Svensk Etanol kemi A B, eller SEKAB, er Skandinaviens største producent og importør af ethanol og grønne kemikalier baseret på cellulose fra biomasse. Selskabet blev stiftet i 1906 og havde pr. 2011 111 ansatte. Samme år havde SEKAB en omsætning på ca. 2 milliarder svenske kroner og supplerede ca. 90% af al ethanol på det svenske marked (Ness 2009). Matondi *et al.* (2011) nævner SEKAB som et særdeles spændende eksempel, idet 70 % af virksomheden ejes af et regionalt konsortium af kommunale energiselskaber, mens 30% er ejet af den private virksomhed EcoDevelopment in Europe. Dette betyder, at SEKAB i høj grad skal stå til ansvar for de svenske

skatteydere. SEKABs mål er at udvikle og implementere brugen af andengenerations ethanol (avanceret biobrændstof), men da det har taget væsentlig længere end forventet at forfine denne teknologi til kommercielt brug, har man investeret i førstegenerations ethanol (traditionel biobrændstof produceret på sukker eller vegetabiliske olier). Med de lange udsigter til andengenerations biobrændstof besluttede ledelsen i SEKAB at investere massivt internationalt for at dække det voksende behov for biobrændstof i Europa. Dette blev gjort gennem produktion i og handel med bl.a. Brasilien, Ghana, Polen, Ungarn, Tanzania og Mozambique (Matondi *et al.* 2011). I Tanzania oprettede man et datterselskab, SEKAB Bioenergy Tanzania Ltd (SEKAB T) og planlagde investeringer i stor-skala plantager med et omfang på totalt ca. 400.000-500.000 hektar. Jordarealerne skulle lejes i en periode på 99 år for tre-fire kr. pr. hektar, og aftalen skulle indgås i samarbejde med TIC (Benjaminsen 2010). Også de svenske myndigheder blev løbende opdateret med informationer om projektet. I forbindelse med de massive investeringer lavede Stockholm Environment Institute og The Institute of Resource Assessment (University of Dar es Salaam) en vurdering af, hvilken påvirkning SEKABs planer ville have i de berørte regioner i en miljømæssig og social kontekst. Denne analyse høstede dog stærk kritik for at være utilstrækkelig. I februar 2009 meldte den svenske virksomhed ud, at man ikke ville investere flere penge i SEKAB T og derfor ville terminere projektet fra svensk side. Ifølge de officielle begrundelser var selskabet hårdt ramt af finanskrisen, ligesom processen med at få godkendt de ønskede arealer i Tanzania var blevet for omstændig. I oktober samme år valgte SEKAB International AB at sælge hele sin andel i projekterne i Tanzania og Mozambique til EcoDevelopment in Europe AB for 400 svenske kroner (Matondi *et al.* 2011).

I et af de planlagte dyrkningsområder begyndte SEKAB at dyrke jorden før risikovurderingen var endeligt godkendt. Yderligere lød kritikken, at risikoanalysen langt fra var grundig nok. Det største område, som var udstykket til SEKAB, ligger meget tæt på Rufiji-floden, der også skulle bruges som vandressource til SEKABs projekt. Floden forsyner 30% af de agrikulturelle områder i Tanzania med vand, og områderne omkring floden indeholder yderligere en bred biodiversitet og en række vigtige økosystemer. Samtidig var et tusindtals mennesker dybt afhængige af madproduktion på jordområder, som SEKAB skulle benytte til plantagedrift (SwedWatch 2009). Sidst, men ikke mindst, var der en meget lille grad af åbenhed omkring hele projektet, hvilket er et gennemgående træk ved jordaftaler.

2.6.2. Daewoo i Madagaskar.

I november 2008 blev det verdenskendt, at det sydkoreanske Daewoo Logistics var i gang med at tilegne sig enorme jordområder i et af verdens fattigste lande, Madagaskar. Daewoo havde som mål at tilegne sig 1,3 millioner hektar jord (omkring halvdelen af jorden i Madagaskar egnet til jordbrug), hvorpå der primært skulle dyrkes majs (ca. 4.000.000 ton) og oliepalmer (ca. 500.000 ton palmeolie). Langt størstedelen af den beregnede produktion var planlagt at skulle eksporteres til det sydkoreanske marked, hvilket skulle skabe en sikker fødevarekilde samt en kilde til eventuel produktion af biobrændstof. Daewoo Logistics planlagde at investere seks milliarder dollar over en periode på 25 år og at skabe en kæmpemæssig infrastruktur omkring plantagerne. Her kan nævnes 1170 skoler, 170 privathospitaler, 60 elværker, 30 fabrikker, otte lufthavne, otte havne osv. (Andrianirina – Ratsialonana *et al.* 2011). Det blev estimeret, at disse projekter ville skabe behov for mellem 45.000 og 70.000 nye jobs. Kilder rapporterede, at jorden skulle lejes i en periode på 99 år, men blandt kilderne var der uenighed om prisen på lejen. En artikel fra Financial Times opgav, at Daewoo Logistics ikke skulle betale for jorden, men at betalingen ville være den økonomiske vækst, som projekterne og den planlagte infrastruktur skulle skabe. Andre kilder opgav lejen til at være ca. 30 dollar pr. hektar (Ness *et al.* 2009). Sagbehandlingsprocessen i dette tilfælde minder meget om SEKAB i Tanzania. Daewoo var allerede involveret i minedrift i Madagaskar og ønskede at udvide sine aktiviteter til den agrikulturelle sektor. Det sydkoreanske selskab indledte først forhandlinger direkte med regeringen, som dernæst førte til aftaler med relevante ministre og til sidst med lokale magthavere. Da detaljerne i sagen kom ud i medierne, opstod der en voldsom uro i landet. Oppositionslederen beskyldte den siddende regering, og i særdeleshed præsident Ravalomanana, for at sælge ”forfædrenes land” og ”nationens arv” til udlændinge. Over 100 mennesker blev dræbt i urolighederne, som endte med, at den siddende regering måtte trække sig. Den daværende præsident, Ravalomanana, blev senere sigtet for magtmisbrug og har siden boet i eksil i Sydafrika. Den nye regering i Madagaskar annullerede aftalen med Daewoo Logistics (Andrianirina – Ratsialonana *et al.* 2011).

Daewoo Logistics og regeringen i Madagaskar offentliggjorde, at parterne forhandlede en aftale om investering. Dog angav parterne, at området omfattede 150.000-200.000 hektar. Senere viste det sig, at det i virkeligheden drejede sig om et jordopkøb på over det seksdobbelte, ligesom aftalen allerede var underskrevet længe inden forhandlingerne blev officielle. En væsentlig del af de nye jobs skulle i øvrigt besættes af professionel arbejdskraft fra Sydafrika (Ness 2009).

2.6.3. Saudi Star i Etiopien

Efter at have vedtaget at standse al produktion af korn i Saudi Arabien inden 2016 lancerede Kong Abdullah af Saudi Arabien i 2009 en storstilet projekt om at sikre en pålidelig forsyning af fødevarer i fremtiden. Projektet skulle ledes af private saudiske selskaber, der gennem subsidier i form af attraktive lånebetingelser og skattefordele, skulle investere i stor skala i udlandet. Den saudiske regering øremærkede 800 millioner dollar til projektet, som skulle investeres i jordbrug i alle verdensdele, men som nævnt tidligere stod Østafrika øverst på listen over fordelagtige værtslande. Derfor blev der i 2011 arrangeret en konference i den etiopiske hovedstad Addis Ababa, hvor Saudi Arabiens kongehus var vært. Her samlede fire af den saudiske konges ministre bl.a. Etiopiens statsminister, Meles Zenawi, dele af den etiopiske regering, statsledere fra Somalia, Djibouti, Uganda, Rwanda, Tanzania og Kenya samt en række velhavende saudiske forretningsmænd. Med en af verdens mest velhavende mænd, sheik Al Amoudi, som konferencier, fortalte repræsentanterne fra Saudi Arabien om kongens projekt og om, hvordan disse investeringer ville bidrage til udvikling og velstand i værtslandene. Dagsordenen fra saudierne var klar: *"Gode investeringsforhold i værtslandene handler om at have investeringsfremmende miljøer, som lader udenlandske investorer drive lønsomt og med minimal risiko."* (Dr. Balghunaym, landbrugsminister i Saudi Arabien i Marant 2011: 00:15:21). Dermed kræver Saudi Arabien gunstige forhold mht. told og skat i værtslandene og lover tilgængelig infrastruktur, teknologi og arbejdspladser. Dette er helt i tråd med den liberale etiopiske politik for økonomisk udvikling i jordbrugssektoren. Staten havde allerede i en årrække før konferencen gjort det både let og lukrativt investere i etiopisk jord. Her kunne man etablere en virksomhed på fire timer, toldfrit indføre maskiner og få skattefordele i op til syv år. Den etiopiske stat ejer stort set al jord i Etiopien, en arv efter det socialistisk styre i 70'erne og 80'erne, og har oprettet et direktorat for jordbrugsinvesteringer. Her er der udpeget et område på 1,6 millioner hektar til de udenlandske investeringer, og direktøren for direktoratet fortæller, at der i løbet af en tre-årig periode skal udpeges endnu tre millioner hektar (Marant 2011). I forbindelse med ønsket om at tiltrække udenlandske investorer påbegyndte den etiopiske regering i 2009 et relokeringprogram. Den officielle begrundelse for relokeringerne var at give de lokale bedre adgang til rent vand, uddannelse samt lægehjælp, og at flytningen var frivillig. Men flere af indbyggerne er stået frem og har fortalt, at de blev flyttet med magt eller trusler. Over en periode på to år skal mere end 1,5 millioner mennesker relokere. Direktoratet for jordbrugsinvesteringer oplyser, at det har oprettet et organ for klager fra mennesker, der er blevet fortrængt af de udenlandske jordaftaler, men at det endnu ikke har modtaget én eneste klage (Marant 2011).

Et år før konferencen i Addis Ababa havde det saudiske firma, Saudi Star (som er ejet af sheik Al Amoudi), indgået en aftale med den etiopiske regering om et område på 10.000 hektar til dyrkning af ris. Aftalen var et forprojekt til en jordaftale på 500.000 hektar med et mål om at dyrke én million ton ris i tillæg til en række andre afgrøder. Saudi Star udtaler, at langt størstedelen af produktionen skal sælges på det saudiarabiske marked, mens den ris, der ikke er eksportkvalitet, kan sælges nationalt. Jordstykket ligger langs Alwero-floden, og Saudi Star har planlagt at bygge et massivt irrigationssystem, bl.a. ved at dæmme Alwero-floden op og bygge en 30 km lang vandingskanal (Arbejdet blev færdiggjort i 2012). Derudover er der blevet ryddet store arealer med skov, og lokale bønder er blevet relokeret. Oakland Institute (2011) rapporterer også, at en stor del af arealet, der er blevet afsat til Saudi Star, var i et område, som uofficielt tilhørte Gambella National Park. Et område med et særligt biologisk mangfold af fisk og fugle. En af fordelene ved projektet, fremhævet af Saudi Star og den etiopiske regering, er skabelsen af arbejdspladser. Saudi Star forventer at behøve 4-5000 ansatte til operationerne i Etiopien, men da produktionen er sæsonbetonet, er der reelt set kun tale om arbejde i nogle få uger om året (Oakland Institute 2011). I kontrakten mellem Saudi Star og den etiopiske stat (se bilag 1) er der ikke stillet krav til Saudi Star om at skabe arbejdspladser, infrastruktur, sikre fødevarerforsyningen til de lokale eller anden udvikling i provinsen. Samtidig afslører kontrakten et nærmest symbolsk beløb for jordområderne, som svarer til ca ni kroner pr. hektar i årlig leje. Kontrakten er skrevet for en 50-års periode .

2.6.4. Noter til cases

I casen om SEKABs aktiviteter i Tanzania såvel som i casen om Daewoo i Madagaskar blev projekterne annullerede, inden der for alvor kom gang i produktionen. Grunden til, at de to cases alligevel er valgt til denne opgave er, at det i de tilfælde, hvor der findes mere eller mindre detaljeret materiale om jordaftalerne, ofte er medierne, som har publiceret det. Det betyder også, at jordaftalerne har fået negativ offentlig opmærksomhed, hvilket har resulteret i stort pres fra både NGO'er og politikere for at få standset jordaftalerne. Det er altså en meget lille del af dokumentationen omkring de gennemførte jordaftaler, som bliver offentliggjort. På trods af at disse to jordaftaler blev annulleret, giver de stadig et fingerpeg om, hvilke konsekvenser sådanne aftaler kan have i de berørte områder.

3. Metodisk tilnærmelse og refleksion

Land Grabbing er et fænomen, som både har dybe historiske rødder og grene, der strækker ind i fremtiden. Det har været med til at skabe grundlaget for, hvordan vi lever i kernelandene og kommer med stor sandsynlighed også til at påvirke vor levevis fremover. Selv om fænomenet har så stor betydning for, hvad og hvordan vi spiser, benzinen vi kører vores biler på, energien vi opvarmer vores huse med osv., er det alligevel et emne, som sjældent høster opmærksomhed i vores dagligdag. Samtidig stiller det en række etiske og praktiske spørgsmål til, hvordan vi forvalter verdens ressourcer i fremtiden. Derfor er dette emne både interessant og yderst aktuelt. I forbindelse med gennemgangen af dokumenter til opgaven blev det også klart, at størstedelen af materialet enten er meget kompliceret eller alt for overfladisk, ligesom en række essentielle spørgsmål ikke bliver behandlet. Derfor faldt valget på dette emne – og derfor ser denne opgave ud, som den gør. Det er dermed et bevidst valg ikke at arbejde på mikroniveau, men et generelt makroniveau, primært med det afrikanske kontinent. Dog er der gennem teksten anvendt en række eksempler på et væsentlig lavere niveau, herunder de tre cases, for at eksemplificere teorien.

Emnet og problemformuleringen tilsiger, at der hovedsageligt anvendes en kvalitativ tilnærmelse jf. Thagaard (2013). Dette ses bl.a. i forhold til den gennemgående brug af dokumentanalyse, og i kraft af at denne opgave behandler et globalt samfundsrelateret fænomen, som ikke blot kan måles og vejtes. Det skal dog nævnes, at en række af kilderne benytter sig af kvantitative data, hvoraf dele er gengivet i opgaven. Disse kvantitative data er primært brugt til at forklare og illustrere udbredelse og omfang af fænomenet.

3.1. Indsamling af data og dokumentanalyse

I søgeprocessen efter relevante dokumenter er der benyttet flere forskellige metoder. Først og fremmest har Hemsedal Folkebibliotek været særdeles behjælpelige med at søge og hjemlåne litteratur. Derudover kommer man ikke uden om, at internettet er en værdifuld database. Her skal det dog understreges, at der også findes meget ubrugeligt og udokumenteret materiale. Yderligere er bibliotekernes søgemaskine Bibsys brugt, mens en del dokumenter er fundet gennem primærkildernes litteraturhenvisninger.

Der er ingen tvivl om, at det i en opgave som denne ville have været absolut både mest spændende og hensigtsmæssigt for dataets reliabilitet at rejse verden rundt og indsamle primær data selv. Dette

er naturligvis enormt tids- og ressourcekrævende og dermed også stort set umuligt for en almindelig bachelorstuderende. Derfor er denne opgave udelukkende bygget på dokumentanalyse. Det blev i flere omgange overvejet, om der skulle inddrages interview med én eller flere relevante personer, men efter en samtale med en dansk afdeling af en international NGO (Non-Governmental Organization) viste det sig hurtigt, at temaets størrelse og kompleksitet betød, at et sådant interview ikke ville have tilvejebragt nyttigt datamateriale.

Det skal understreges, at dokumentanalyse potentielt kan give et forvrænget billede af virkeligheden. Derfor er udvælgelsen af kilder essentiel for datamaterialets reliabilitet, hvilket også har været et meget vigtigt punkt i tilblivelsen af denne opgave. En række af primærkilderne er enten lærebøger brugt af norske eller internationale lærestalter eller agtede akademikere. Her kan bl.a. nævnes:

- Lorenzo Cotula: Seniorforsker og holdleder ved IIED (International Institute for Environment and Development). Har tidligere arbejdet med projekter for FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) og to italienske NGO'er. Har bl.a. en PhD i jura fra *University of Edinburgh* og en Msc i udviklingsstudier fra *London School of Economics*.
- Matias E. Margulis: *Assisterende professor i internationale studier ved University of Northern British Columbia*. Har tidligere arbejdet som rådgiver i canadisk handelspolitik og med global fødevarer sikkerhed ved flere *organisationer*.
- Prosper B. Matondi: Administrerende direktør i organisationen Ruzivo Trust, Zimbabwe. Har en PhD i rural udvikling fra *Swedish University of Agricultural Sciences*.
- Ward Anseeuw: Forsker i *Land and Agricultural Policies in Africa* ved CIRAD (Centre de Coopération Internationale en Recherche Agronomique pour le Développement) og universitetet i Pretoria. Har en PhD i udviklingsøkonomi.

Gennem arbejdet med denne opgave er der blevet gennemgået store mængder skriftligt materiale. Langt det meste af dette er blevet forkastet, enten pga. en middelmådig reliabilitet eller manglende validitet. Ligeledes er langt størstedelen af materialet fra de brugte kilder frasortet, og der er forsøgt alene at udvælge data, som er relevant for problemstillingen. Dermed er det i så vid udstrækning som muligt forsøgt at sikre en høj grad af validitet i datamaterialet..

4. Diskussion

I forlængelse af de nævnte omstændigheder er de mest påtrængende spørgsmål: Hvem kommer jordaftalerne til gode, og er de bæredygtige økonomisk, miljømæssigt og udviklingsmæssigt på længere sigt? Som det fremgår af ovenstående, er det uhyre vanskeligt at drage entydige konklusioner i forbindelse med jordaftaler. Det skyldes som nævnt tidligere i opgaven, at jordaftaler ikke alene antager mange former, men de enkelte transaktioner er indviklede, svært gennemskuelige og i mange tilfælde er de implicerede parter ikke interesserede i, at offentligheden skal få kendskab, i alt fald ikke særligt detaljeret, til transaktionerne. Desuden har udviklingen inden for feltet siden fødevarekrisen i 2007 været eksponentiel, og selv om hastigheden er aftaget, bevæger udviklingen sig stadig i rivende hast. Endelig er der store uenigheder mellem såvel interessenter som fagfolk – politikere, NGO'er, forskere osv. om, hvordan man skal opfatte enkelte transaktioner eller feltet som helhed – er udenlandske investeringer i det rurale Afrika en velsignelse for den enkelte nation eller endnu et eksempel på århundredernes udnyttelse af Afrika? Yderligere er der uenighed om, hvad der skal til for at beskytte lokalbefolkningen i de rurale områder mod at stå uden eksistensgrundlag, hvis den lokale landbrugsjord bruges til dyrkning af eksportafgrøder.

4.1. Ejendomsret til landbrugsjorden

Et eksempel på forslag til at styrke rettighederne for lokale er at indføre privat ejendomsret til jorden i landdistrikterne. Ifølge fortalere vil det give de lokale adgang til sige ja eller nej til jordaftaler, ligesom de i givet fald vil få deres andel af gevinsten ved projektet. Eksempelvis har den tidligere danske udviklingsminister Christian Friis Bach i en artikel i det danske dagblad Politiken givet udtryk for den holdning, at privat ejendomsret til jord er en forudsætning for udvikling. I modsætning til den kollektive ejendomsret, som han betegner som "høvdingevælde" (Politiken 2013). Imidlertid udtrykker organisationen IWGIA (International Working Group for Indigenous Affairs) skarp kritik af Friis Bachs holdning. IWGIA forklarer, at mange oprindelige folk er helt afhængige af kollektiv brug af og ret til deres jord for at kunne opretholde deres unikke livsformer og kulturer samt herigennem bidrage til bevaring af verdens mangfoldighed. Dette gælder f.eks. pastoralister i Afrika, som har brug for store kollektivt udnyttede jordområder til græsning af deres dyr. F.eks. udnyttes langt over 80% af jorden i Etiopien af pastoralister (Marant 2011). Det er helt korrekt, at disse pastoralister har brug for formaliserede jordrettigheder, som kan sikre dem mod at blive frarøvet deres jord af politikere, magthavere, myndigheder, private firmaer. Men det er først og fremmest kollektive jordskøder, de har brug for. Individuelt ejerskab til jord har i mange tilfælde

vist sig at være fatalt for pastoralister. Dette er f.eks. tilfældet i Kenya, hvor opdeling af masaiernes kollektive græsningsarealer i individuelle lodder har ført til, at mange masaierne har mistet deres jord, fordi de blev narret til at sælge til meget lave priser. I mange tilfælde blev pengene spenderet på den lokale bar, og flertallet af disse masaiere lever nu i stor fattigdom og hvad deraf følger af tab af selvværd og selvrespekt, alkoholisme, selvmord, opløste familier, børn, som må forlade skolen i utide etc. (García-Alix & Jensen 2013).

4.2. Ny økonomisk diskurs:

Som beskrevet i tidligere afsnit ændrede den politiske og agrikulturelle diskurs sig i store dele af Afrika i løbet af 1980'erne og 90'erne. Det var et led i en global bølge, som har dereguleret og liberaliseret vilkårene for internationale virksomheder, kapitalmarkeder etc. Resultatet er, at alle nationer forsøger at positionere sig på den globale markedsplads. De konkurrerer om investorenes kapital ved at gøre vilkårene så gunstige som muligt: Størst muligt afkast, mindst mulige udgifter til skat, arbejdskraft, infrastruktur m.m. og størst mulig sikkerhed for investeringerne. Virksomhederne har naturligvis fokus på bundlinjen – de vil tjene mest muligt og er derfor interesserede i så lave omkostninger og så stor profit som muligt. Deres mod- eller medpart, den nationale regering, embedsmænd, magthavere på regionalt plan eller hvem der nu forhandler en kontrakt, kan have yderst legitime mål med at indgå aftalen, som f.eks. investeringer i skoler, sygehuse, beskæftigelse i fattige områder m.v. Men når nationalstater skal konkurrere om virksomhedernes gunst, er det jo den ”sælger”, der har det billigste tilbud, der løber af med en aftale. Med andre ord: Hvis regeringen i Madagaskar stiller færre krav – miljømæssigt, skattemæssigt, mht. børnearbejde osv. end f.eks. den etiopiske og samtidig har en tilstrækkelig investorbeskyttelse, så flytter investeringerne naturligvis derhen. Staterne kan derfor komme til at betale en høj pris for at tiltrække investeringer.

Denne måde at tænke økonomi og agrikulturelle investeringer på er ikke blot en ny økonomisk diskurs, men er også en vestlig måde at tænke udvikling på. Den neoliberale udviklingsdiskurs, som har præget landene i kernelandene har i udstrakt grad også været brugt som mål og succeskriterium for udviklingen i perifere og semi-perifere lande siden '80erne. I store dele af Afrika har politikken ligeledes været rettet mod vækst og økonomi, og de fleste magthavere har stirret sig blinde på stor-skala agrikultur og *the big push* (Cotula 2013). Der er dog stor uenighed om, hvorvidt dette faktisk er den optimale udviklingsvej for disse områder. Tilhængere af den neoliberale tankegang mener, at det afrikanske kontinent, og specielt landene syd for Sahara, skal danne ramme for massive

investeringer, specielt i jordbruget. I teorien skal dette skabe arbejdspladser og infrastruktur og derved sætte gang i hjulene. Dette er selvfølgelig med vestlig levevis som ideal. Det er også denne økonomiske udviklingsvej, der er blevet udpeget til at være den ”rette” af kernelandene. Hvor det tidligere var staterne selv, der bestemte denne politik, er ansvaret nu i høj grad uddelegeret til ikke-statslige aktører i form af internationale institutioner. Eksempelvis har G8 landene udpeget Verdensbanken som organ til at lede, skabe og implementere globale jordbrugsinvesteringer. Her skal det nævnes at Verdensbanken er varm fortaler for stor-skala agrikulturelle investeringer, som ifølge banken skal forbedre agrikulturel produktivitet og økonomisk vækst. Med andre ord passer jordbrugsinvesteringerne, der i senere tid har fundet sted i Afrika, til Verdensbankens strategi for udvikling af agrikultur som fod i huse (Margulis *et al.* 2014).

Kritikere af denne økonomiske diskurs sætter spørgsmålstegn ved dette ideal og understreger, at værdierne i kernelandene ikke nødvendigvis er forenelige med traditionel levevis i Afrika. Yderligere har neoliberalismen vist sig at skabe endnu større forskelle mellem rig og fattig. Cotula (2013) beskriver, at lokale magthavere gennem deres position har skaffet sig endnu større og mere lukrative aftaler, og hvordan mennesker, som er blevet tildelt ansvar for at forvalte fælles jordområder (typisk høvdinge eller andre lokale magthavere) har valgt at tolke dette som at være ejere af jorden. Derfor har det globale civile samfund og transnationale rurale foreninger i højere grad sat deres lid til FAO og CFS (Comitee on World Food Security) i spørgsmålet om agrikulturelle investeringer. Disse organisationer skal fungere som arenaen for global jordbrugsforvaltning – og de har samtidig vist åbenhed for at inkorporere menneskerettigheder i udviklingspolitikken (Margulis *et al.* 2014).

Mange har brugt udtrykket neo-kolonialisme om de aktuelle tilegninger af jordbrugsområder og om, hvordan det i høj grad har været vestlige selskaber, der har fungeret som Afrikas økonomiske relation til omverdenen. Dette er dermed en henvisning til både ældre kolonitid og måske særligt tiden efter ”The Great Act”, yngre kolonitid, som beskrevet i afsnit 2.2.1. Begrebet kan være opstået fordi mediernes vinkel på *Land Grabbing* primært har handlet om vestlige selskabers indtog i fattigere dele af verden, i særdeleshed Afrika. Medierne har været delagtige i at skabe et billede af de grådige kapitalistiske *Land Grabbers* opkøb af områder i fattige udviklingslande, men som teorien viser, er fænomenet er langt mere kompliceret (Cotula 2013). Margulis *et al.* (2014) argumenterer for, at jordaftaler signaliserer et skifte i verdensordenen og et opgør med den tidligere

kerne → *perifere* sammenhæng. I dag sker jordbrugsinvesteringer på kryds og tværs af kerne-, periferere og semi-periferere lande. Som nævnt i afsnit 2.5. er BRIC-landene, Golfstaterne, Sydafrika, Sydkorea og mange andre lande i tillæg til Europa og Nordamerika aktive inden for agrikulturelle investeringer. Og selv om langt størstedelen af investeringerne foregår i fattige områder, er det langt fra alle – et godt eksempel på dette er, at Kina har investeret i større jordområder i Australien. Endnu et eksempel på, at der ikke kun er tale om en *kerne* → *perifer* sammenhæng, er de såkaldte "*Land Grabbed Land Grabbers*" (Margulis *et al.* 2014:8), altså at lande, som investerer i jordbrug internationalt, også selv er mål for andre udenlandske investeringer. Her kan nævnes Argentina, Brasilien og Sydafrika.

4.3. Ressourceknaphed

Som der er redegjort for i afsnit 2.3.1., var det i høj grad den såkaldte fødevarekrise i 2007-8, som fik interessen for jordbrugsinvesteringer i Afrikas rurale områder til at eksplodere. Bl.a. derfor bliver ressourceknaphed brugt som et af de hyppigste og mest tungestvejende argumenter for, at udenlandske stor-skala investeringer i agrikultur er en nødvendighed. Enkelt fremstillet lyder argumentet: Verden har brug for at udnytte landbrugsarealer overalt på kloden langt mere effektivt for at føde en stadigt voksende befolkning samt lette presset på de fossile brændstoffer, som gennem klimaforandringerne skaber forringede vilkår for landbrug i mange dele af verden (Cotula 2013). Men er der egentlig tale om en reel ressourceknaphed eller er det snarere et ressourcebehov jf. Benjaminsen & Svarstad (2010) og Solerød (2003)? Set fra kernelandenes perspektiv er der snak om et behov, som med stor sandsynlighed kan vise sig at blive til en knaphed i fremtiden. Men igen må der stilles spørgsmålstegn ved, hvad vi i Vesten definerer som knaphed – og hvad rurale afrikanere anser som knaphed. Som Benjaminsen & Svarstad (2010) også er inde på, anser Vesten afrikanske småbønder og pastoralister for at være "*..primitive misbrugere af naturressourcer.*" (Benjaminsen & Svarstad 2010:171). Dette mønster genkender vi i Christian Friis Bachs udtalelser, hvor han beskriver, hvordan Afrika må give afkald på en række traditioner for at blive *verdens kornkammer*. Han understreger også vigtigheden af massive udenlandske investeringer for at hjælpe Afrika til at brødføde sig selv...og resten af verden (Politiken 2013).

I følge Cotula (2013) er den globale population anslået til at nå ni milliarder mennesker omkring 2050, og Anseeuw *et al.* (2012a) fortæller, at vi omkring samme år vil konsumere 70% mere mad, end vi gør i dag på verdensplan. Med denne cocktail af bekymringer, endda med klimaændringer

som kirsebærret på toppen, er uroen fra kernelandene ikke ubegrundet. Samtidig er det kernelandene selv, der har skabt denne situation, og derfor er det svært at se rimeligheden i, at afrikanske ressourcer skal redde kernelandenes livsstil. Cotula (2013) kalder det da også et paradoks, at lande med usikker tilgang til fødevarer og nylige sultkatastrofer skal eksportere fødevarer til rige lande og stater. Yderligere blegner argumentet for nødvendigheden af større produktion af fødevarer gennem jordaftaler, når så lidt som 15% af afgrøderne i Afrika skal bruges til fødevarer og op mod 66% til biobrændstof.

Et andet område, hvor der er en høj grad af vestlig indflydelse, er de agrikulturelle produktionsmetoder. I Europa, Asien og Nordamerika har *Den Grønne Revolution* været med til at sikre større avlsmæssigt udbytte, og inden for de sidste 10-15 år har også Sydamerika, specielt Brasilien, set stor vækst inden for jordbruget. I Afrika har *Den Grønne Revolutions* indtog ladet vente på sig, og på trods af spredt brug af effektiviserede dyrkningsmetoder er det først i forbindelse med de stigende jordbrugsinvesteringer, at metoderne for alvor har bredt sig. Igen er den herskende udviklingsstrategi at benytte sig af stor-skala produktion med dertilhørende enorme monokulturelle produktioner, store mængder kemikalier, kunstgødning og mekanik, som det f.eks. er set i Brasilien. Andre, som f.eks. Smedshaug (2008), mener, at den agrikulturelle udvikling i Afrika bør foregå væsentlig anderledes og peger på en såkaldt *produktivtetsrevolution*. For at en omlægning som denne, en *grøn revolution*, skal kunne lykkes, må en række ændringer realiseres. Smedshaug fremhæver bl.a. at hovedfokuset fremover bør lægges på det nationale marked, og at man på den måde kan reducere påvirkningen fra og afhængigheden af de internationale fødevarepriser. Samtidig vægtlægger han, at den mentale indstilling spiller en væsentlig rolle. Både i forhold til viljen til at gennemføre disse ændringer, men også måden de gennemføres på. Som tidligere nævnt havde den *Grønne Revolution* i Asien, Europa og Syd-Amerika en række negative bivirkninger, både i forhold til skader på mennesker og natur, men også i form af øget social ulighed – denne tendens begynder også at vise sig i Afrika. På baggrund af en rapport fra IAC (InterAcademy Council), mener Smedhaug (2008), at Afrika bør satse langt bredere i form af *blandings-dyrkningssystemer*. Samtidig understreger han vigtigheden af at gennemføre *revolutionen* i et så bæredygtigt regi som muligt. Anvendelsen af kunstgødning og pesticider skal begrænses til et minimum, og her skal i højere grad bruges økologiske metoder og ikke mindst viden. I tilknytning til dette er der blevet foretaget undersøgelser, som sammenligner stor- og små-skalaproduktion. Tidligere er intensiv-jordbrug med store monokulturer, fremavlet med store mængder sprøjtemidler og kunstgødning,

blevet fremhævet som absolut vinder på effektiviteten. Men både Cotula *et al.* (2009) og De Schutter (2011) beskriver, at arealudbyttet for stor-skala agrikultur ikke nødvendigvis er højere end for små-skalaproduktion. Til gengæld er der store fordele at høste, når det gælder arbejdskraft. Det skyldes selvfølgelig, at stor-skalaproduktionen er så mekaniseret, at den kræver meget få mennesker ansat. På et kontinent, hvor så stor en del af befolkningen er fattige og uden arbejde, virker det meningsløst at lade udenlandske selskaber investere i moderne stor-skala dyrkningsprojekter, som ikke kræver nogen betydelig arbejdsstyrke. De Schutter (2011) understreger, at stor-skala investeringer er den dårligst mulige metode til at reducere fattigdom gennem jordbrug, og at man ville se langt større gevinst på både produktion og bekæmpelse af fattigdom, hvis tilgangen til jord og vand blev tilbudt til de lokale indbyggere.

4.4. Biobrændstof

Umiddelbart kan den store interesse for biobrændstof tegne et positivt billede af, at verden er blevet mere bevidst omkring konsekvenser af brugen af fossilt brændstof, og som tidligere nævnt skal op mod 66% af høstudbyttet fra internationale agrikulturelle investeringer i Afrika bruges til bl.a. bioethanol og biodiesel. Man kan måske ligefrem argumentere for at der, på trods af at produktionen foregår på bekostning af menneskene i store dele af Afrika, er et positivt miljømæssigt aspekt, som kommer hele verden til gode. Men interessen koncentrerer sig ikke om miljø og klima, men om penge og sikring af energiforsyning. Med *Peak oil* over 40 år tilbage i tid og dystre fremtidsudsigter for oliereserverne konkluderer Skarstein i Matondi *et al.* (2011), at enden på *fossilalderen* ikke er mere end et halvt århundrede væk. De massive stigninger i oliepriserne var, som stigningen i fødevarerpriserne, ikke så meget et spørgsmål om et umiddelbart behov, men snarere usikkerhed med hamstring som resultat. De olieimporterende lande har set et akut behov for at sikre deres tilgang til olien og ikke mindst til stabilt lave priser. Skarstein i Matondi *et al.* (2011) beskriver også, hvordan der inden for kort tid vil opstå større konflikter mellem afgrøder til mad og afgrøder til biobrændstof, som derved vil presse priserne på fødevarer yderligere op. Samtidig er der i senere tid blevet sat spørgsmålstegn ved, hvor miljøvenligt biobrændstof egentlig er, og nylige undersøgelser indenfor feltet har afsløret ganske opsigtsvækkende resultater.

For at imødekomme efterspørgslen på biobrændstof må skov- og græsområder konverteres til dyrkbar jord. I denne biomasse, og i jorden er der bundet så store mængder kulstof, som vil blive frigjort ved rydningen, at det ville tage 167 år, før der er nogen besparelse i forhold til at bruge

fossilt brændstof. Omregnet til en 30-års periode vil man udlede ca. dobbelt så meget drivhusgas pr. kørt kilometer ved brug af biobrændstof sammenlignet med fossilt brændstof (Searchinger *et al.* 2008 i Matondi *et al.* 2011:67). En anden undersøgelse viste, at rydningen af bevoksede områder til dyrkbar jord vil frigive mellem 17 og 420 gange mere drivhusgas end den årlige reduktion ved at bruge biobrændstof frem for fossilt brændstof. Konklusionen på denne undersøgelse var, at det ville tage mange årtier, måske århundreder, før man ville have sparet drivhusgasudslippet ind ved at bruge biobrændstof i stedet for fossile brændstoffer (Fargione *et al.* 2008. i Matondi *et al.* 2011:67).

5. Konklusion

Som ovenstående analyse og diskussion afdækker, er de fleste udenlandske jordaftaler i det rurale Afrika reelt *Land Grabbing*, jf. Oxfams (2012) definition i punkt 2.1. Cotula (2013) påpeger da også, at der findes succeshistorier inden for agrikulturelle investeringer i Afrika, men at langt størstedelen af disse jordaftaler, er meget ødelæggende for lokale levevilkår, lokal fødevarer sikkerhed og ofte også natur og miljø. Stærkt forenklet kan man sige, at vinderen er den virksomhed eller stat, der investerer. Virksomheden får penge på bundlinjen, staten får afgrøder til energi eller fødevarer. Magthaverne i værtslandene ser i høj grad også deres lande som vindere, jf. den vestlige udviklingsdiskurs, men om de reelt set er eller bliver det, er højst tvivlsomt. Mange af de østafrikanske lande, som er primærmål for jordaftaler, og som velvilligt stiller jord og lukrative aftaler til rådighed for investorer, er også selv nettoimportører af fødevarer (Cotula *et al.* 2008). Samtidig er det i disse lande, hvor der er størst behov for nødhjælpsorganisationerne. Eksempelvis uddelte WFP (World Food Programme) nødhjælp til 13 millioner etiopere i 2009 – i et land, som tiltrækker store transnationale virksomheder, og hvor nogle af verdens største agrikulturelle produktioner til eksport skal etableres (Marant 2011). Majoriteten af statsledere i Afrika ser den vestlige udviklingsdiskurs som eneste farbare vej. De kommer dermed til at tilsidesætte deres egne befolkningsflertals interesser og behov, og de godtager fornuftstridige jordaftaler udelukkende for at tiltrække udenlandske investorer. Teorien viser, at jordaftalerne meget sjældent fører andet end plantagedrift, monokultur, relokeringer programmer, ødelæggelse af natur og kultur og større ulighed med sig. I de fleste tilfælde stiller staterne ingen formelle krav til investorerne og lader skabelse af arbejdspladser og infrastruktur være op til investorerne, som i udgangspunktet kun er interesseret i så stort afkast af deres investering som muligt. Der må også stilles et stort spørgsmålstegn ved kernelandene og de nyrige BRIC- landes politik omkring udvikling. Væksten og forbrugersamfundet lægger beslag på store ressourcer og er ikke en bæredygtig udvikling. Men i

stedet for at forholde sig til problemstillingerne, forsøger man i stedet at eksportere sine ressourcebehov. Da investorlandene i gennemsnit har et bruttonationalprodukt, som er fire gange højere end værtslandene (Anseeuw *et al.* 2012b), tegner der sig et helt forkert svar på investorlandenes ressourcemæssige udfordringer. Yderligere er det et problem, at så megen politisk og økonomisk magt ligger hos IMF (International Monetary Fund) og Verdensbanken, som ønsker at deregulere, privatisere og lade markeds kræfterne få frit spil.. Flere kilder opfordrer til, at man i stedet burde lytte mere til FNs organer, som har mere nuanceret tilgang, der ikke kun handler om rå kortsigtet økonomi set med vestlige *vækstdiskursbriller*, men tager andre forhold med i betragtning – f.eks menneskerettigheder, oprindelige folks rettigheder, økologi mv. Marant (2011) fortæller, at et etisk regelværk for agrikulturelle investeringer har været diskuteret i en årrække, men dog endnu uden resultat. Samtidig fremhæver Margulis *et al.* (2014) en række instrumenter til at gøre sådanne investeringer mere åbne, letgennemskuelige og retfærdige, mens De Schutter (2011) mener, at *Land Grabbing* ikke skal reguleres, men at der skal præsenteres en helt ny plan for agrikulturel investering. I tilknytning til dette udtaler Jacques Diouf, lederen for FAO (Marant 2011), at de, der sørger for at dække verdens fødevarebehov først og fremmest er småbønderne. Han fortæller, at det ville koste ca. 30 milliarder dollar pro anno at udvikle og modernisere små-skala jordbrugene til at dække fødevarebehovet og udrydde sult. Samtidig vil dette foregå i en bæredygtig ramme og fremme udviklingen for de rurale områder også i Afrika. 30 milliarder dollar svarer til 2,5% af, hvad verden årligt bruger på våben.

6. Litteratur

Andrianirina – Ratsialonana, Rivo, Landry Ramarojohn, Perrine Burnod og André Teyssier (2011): *After Daewoo? Current status and perspectives of large-scale land acquisition in Madagascar*. ILC, januar 2011.

<http://www.observatoire-foncier.mg/downloads/After-Daewoo.-Large-scale-LA-Madagascar.pdf>

(6/3-2014)

Anseeuw, Ward, Liz Alden Wily, Lorenzo Cotula og Michael Taylor (2012a): *Land Rights and the Rush for Land: Findings of the Global Commercial Pressures on Land Research Project*. ILC, Rom.

http://www.landcoalition.org/sites/default/files/publication/1205/ILC%20GSR%20report_ENG.pdf

(12/3-2014)

Anseeuw, Ward, Mathieu Boche, Thomas Breu, Markus Giger, Jann Lay, Peter Messerli & Kerstin Nolte (2012b): *Transnational Land Deals for Agriculture in the Global South. Analytical Report based on the Land Matrix Database*. CDE/CIRAD/GIGA, Bern/Montpellier/Hamburg.

http://www.oxfam.de/sites/www.oxfam.de/files/20120427_report_land_matrix.pdf (20/5-2014)

BBC (2011): *Slavery and "The Scramble for Africa"*. Skrevet af Dr. Saul David 17/2-2011.

http://www.bbc.co.uk/history/british/abolition/scramble_for_africa_article_01.shtml (15/2-2014)

Benjaminsen, Tor A. og Hanne Svarstad (2010): *Politisk Økologi. Miljø mennesker og makt*. Universitetsforlaget, Oslo.

Cotula, Lorenzo, Nat Dyer og Sonja Vermeulen (2008): *Fuelling Exclusion? The biofuels boom and poor people's access to land*. IIED, London.

<http://pubs.iied.org/pdfs/12551IIED.pdf> (19/5-2014)

Cotula, Lorenzo, Sonja Vermeulen, Rebeca Leonard og James Keeley (2009): *Land Grab or Development Opportunity. Agricultural Investment and International Land Deals in Africa*. IIED/FAO/IFAD, London/Rom.

<http://pubs.iied.org/pdfs/12561IIED.pdf>? (27/4-2014)

Cotula, Lorenzo (2013): *The great African land grab? Agricultural investments and the global food system*. Zed Books 2013.

De Schutter, Olivier (2011): How not to think of land-grabbing: three critiques of large-scale investments in farmland. *The Journal of Peasant Studies*, vol. 38, No. 2.. Routledge, marts 2011.
<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03066150.2011.559008> (9/4-2014)

EIA (2014): *International Energy Statistics*. U.S. Energy Information Administration.
<http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/iedindex3.cfm?tid=79&pid=79&aid=1&cid=ww,&syid=2000&eyid=2011&unit=TBDP> (26/5-2014)

García-Alix, Lola & Marianne Wiben Jensen (2013): *NGO til Friis Bach: Vi bør også styrke de kollektive rettigheder*. Svar på Christian Friis Bachs udtalelser, U-landsnyt.dk 23. august 2013.
<http://www.u-landsnyt.dk/nyhed/23-08-13/ngo-til-friis-bach-vi-b-r-ogs-styrke-de-kollektive> (7/5-2014).

Hall, Ruth (2011): *Land Grabbing in Africa and the New Politics of Food*. Future Agricultures Consortium Policy Brief 041. Udgivet juni 2011.
http://www.future-agricultures.org/pp-conference-papers/doc_download/1427-land-grabbing-in-africa-and-the-new-politics-of-food (18/3-2014)

Hansen, Frank & Kirsten Simonsen (2004): *Geografiens Videnskabsteori – en introducerende diskussion*. Roskilde Universitetsforlag.

Headey, Derek & Shenggen Fan (2008): Anatomy of a Crisis: The Causes and Consequences of Surging Food Prices. International Food Policy Research Institute, trykket i *Agricultural Economics*, 39 (2008).
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1574-0862.2008.00345.x/pdf> (15/4-2014)

IEA (2006): *World Energy Outlook 2006*. International Energy Agency, Paris.
<http://www.worldenergyoutlook.org/media/weowebiste/2008-1994/WEO2006.pdf> (26/5-2014)

Knox, Paul L. & Sallie A. Marston (2010). *Human Geography. Places and Regions in Global Context*. Femte udgave. Pearson Education, New Jersey.

Marant, Alexis (2011): *Planete a Vendre*. Arte France, Capa Presse. Arte 2011. (Dokumentarfilm, Engelsk titel: *Planet for Sale*).

<http://tv.nrk.no/program/koid23008611/jorda-til-salgs> (25/5-2014)

Margulis, Matias E., Nora McKeon and Satunino M Borra Jr., (2014): *Land Grabbing and Global Governance*. Routhledge, Taylor and Francis 2014.

Matondi, Prosper B., Kjell Havnevik og Atakilte Beyene (2011): *Biofuels, land grabbing and food security in Africa*. Zed Books 2011.

Ness, Barry, Sara Brogaard, Stefan Anderberg og Lennart Olsson (2009): *The Africaan Land Grab: Creating Equitable Governance Strategies through Codes-of-Conduct and Certification Schemes*. Centre for Sustainability Studies, Lund University (LUCUS). Lund, Sweden.

<http://www.earthsystemgovernance.org/ac2009/papers/AC2009-0294.pdf> (11/3-2014)

Oxfam (2012): *Land Freeze – Campaign Guide*. Oxfam, UK.

<http://www.oxfam.org.uk/~media/Files/OGB/Get%20involved/Campaign%20with%20us/How%20to%20campaign/Campaign%20tools%20resources/Land%20Grabs%20Activist%20Guide.ashx>
(24/5-2014)

Politiken (2013): *Friis Bach går til kamp mod Afrikas høvdinge*. Artikel skrevet af Jens Bostrup. Trykket i Dagbladet Politiken, 9. juli 2013.

<http://politiken.dk/udland/ECE2058641/friis-bach-gaar-til-kamp-mod-afrikas-hoevdinge/> (6/5 – 2014)

Smedshaug, Christian Anton (2008): *Kan jordbruget fø verden? Jordbruk og samfunn i det 21. århundre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Solerød, Hans (2003): *Mennesker og ressurser: Befolkningsutviklingen – utfordringer og*

muligheter. 2. Utg. 2. Oppl. Oslo: Gyldendal akademisk.

SwedWatch (2009): *Ethanol report – executive summary*.

http://www.swedwatch.org/sites/default/files/exec.summary_ethanol1.pdf (16/3-2014)

Thagaard, Tove (2013): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, Bergen.

The Oakland Institute (2011): *Understanding Land Investment Deals in Africa – Saudi Star in Ethiopia*. Land Brief, June 2011.

http://www.oaklandinstitute.org/sites/oaklandinstitute.org/files/OI_SaudiStar_Brief.pdf (25/5-2014)

Bilag:

Kontrakt mellem Saudi Star og det etiopiske landbrugsministerium (2010).

<http://www.oaklandinstitute.org/sites/oaklandinstitute.org/files/SaudiStar-Agreement.pdf> (25/5-2014)

7. Bilag

LAND RENT CONTRACTUAL AGREEMENT MADE BETWEEN
MINISTRY OF AGRICULTURE
AND
SAUDI STAR AGRICULTURAL DEVELOPMENT Plc

This Land Lease Agreement is made and entered by and between *Ministry of Agriculture and Rural Development* of FDRE having its principal office at Bole sub city , Addis Ababa, Ethiopia. [herein after referred to as the " Lessor"].

and

Saudi Star Agricultural Development Plc is a Private limited company incorporated under Ethiopia Law and having its Registered Office at *House No 634 Kebele 17/18, Woreda – Kirkos, Addis Ababa Ethiopia* [herein after referred to as "lessee", which expression where the context admits shall also mean and include its successors and assigns, including a company to be incorporated for the purpose here in after mentioned by the lessee in the Federal Democratic Republic of Ethiopia.

WHEREAS, the lessee, a business organization incorporated to engage in *rice farm* development under the relevant laws of Ethiopia; and requires sufficient land in Gambela national regional State;

WHEREAS, the Ministry of Agriculture and the Gambela Regional State had agreed investment lands more than 5000 ha to be administered by Ministry, the Gambela Regional State Investment Agency has already transferred all necessary documents of the lessee to the Ministry and because it is found necessary to replace the agreement made between Saudi Star Agricultural Development Plc and Abobo district administration of Gambela Regional state with a new one, acknowledging the efforts of both parties ;

WHEREAS, the Lessor is willing to provide the required land in lease basis in accordance with the terms and conditions provided hereunder;

NOW THEREFORE, the parties have executed this land lease agreement on *25/10/2010* under the terms and conditions indicated herein below.

Article 1

Scope of Agreement

1.1 The scope of this lease Agreement is to establish a long term land lease of rural land for rice farming and related activities on the land measuring *10,000* hectares, between Perbengo and Pukedi Kebeles , Abobo District of Agnuwa Zone in Gambela Regional State, together with the lease certificate serial No ----- with all rights of easement of amenities, fittings, fixtures, structures, installations, property or other improvements standing thereon, to the company incorporated for the purposes hereinafter mentioned by the lessee in the Federal Democratic Republic of Ethiopia.

1.2 This Lease Agreement shall be applicable to the full and exclusive use of that parcel of Rural land more particularly described in this lease [herein after referred to as the 'Lease Land'] for cultivation or development of *Rice farm* free of any other land rent other than the rent expressed under Article 2 of this agreement.

Article 2

Period of the land lease and payment rate of the land lease

2.1 This land lease agreement is made for period of 50 years as agreed with Abobo District administration of Gambela regional state, but can be renewed for another additional years mutually agreed between the parties.

2.2 Land rental payment procedure

2.2.1 The annual lease rate of land for use of agricultural investment referred to on article 1 on this contract per hectare, as agreed and signed between the lessee and Abobo district is maintained to be birr 30 (*Birr thirty Only*) and the annual amount of payment shall be birr 300,000 (*Birr Three Hundred Thousand only*). The total amount of payment of contract period shall be birr 15,000,000 (*Birr Fifteen Million only*).

2.2.2 The annual lease payment will be made at Abobo district finance and economy development office every year commencing from the execution of this agreement.

2.2.3 Up on payment of the lease for the amount of land contracted, the receipt should be immediately issued to Lessee and a copy of which shall be submitted to district administrative office.

2.2.4 The lessor reserves the right to revise the lease payment rate as the need may arise .

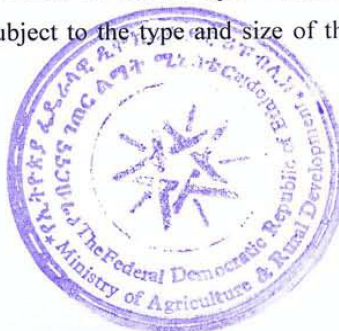
Article 3

Rights of the Lessee

The lessee has the right to:

3.1 Develop the land for *Rice farming and processing* that are agreed and administer the land, in accordance with the terms of this agreement.

3.2 Build infrastructure such as dams, water boreholes, power houses, irrigation system, roads, bridges, offices, residential buildings, fuel/power supply stations/out lets health/Hospitals/Dispensaries , educational facilities, at the discretion of Lessee upon consultation and submission of permit request with concerned offices subject to the type and size of the investment project whenever it deems so appropriate.

[Handwritten signature]

- 3.4 Develop and cultivate the land and harvest the crop and carry on all other activities by mechanization or such other means that the lessee shall in its own discretion deem fit and proper in the circumstances.
- 3.5 Get additional land based on the performance , accomplishment and need of the company.
- 3.6 Terminate the land lease agreement subject to at least six months prior written notice up on justified good cause.

Article 4

Obligations of Lessee

- 4.1 Lessee shall bear the obligation to provide good care and conservation of the leased land and natural resources thereon, with particular obligations to:
 - a) Conserve tree plantations that have not been cleared for earth works.
 - b) Apply appropriate working methods to prevent soil erosion in slopping areas.
 - c) Observe and implement the entire provision of legislations providing for natural resource conservation.
 - d) conduct environmental impact assessment and deliver the report with in three months of execution of this agreement.
- 4.2 The lessee should take over the leased land with in 30 days of execution of this agreement
- 4.3 The lessee is expected to start to develop the land within six months from the date of execution of the land lease Agreement or from the date of receipt of last of all the clearances from the government and other agencies are received by the lessee which ever is latter.
- 4.4 Under the contract, the lessee shall develop **One fourth** of the leased plot of land within the first year from the date of signing of this land lease contract or from the date of receipt of all the clearances from the government and other agencies, as may be required are received by the lessee, whichever is later; accordingly, it shall develop the entire plot of leased land within a period of not more than **Four** starting from the date as specified above.
- 4.5 Upon expiry or termination of land lease contract or revocation of investment license, lessee shall remove assets installed on the leased land in good order and hand over the leased land to lessor within a period not exceeding one year.
- 4.6 Lessee shall provide correct data and investment activity reports upon request by the ministry of Agriculture and Rural Development.

- 4.7 the lessee has the obligation to settle the current annual land rent to the district where the land is located during the months December up to June every year as per predetermined lease rate for rural lands.
- 4.8 Lessee shall, up on entering into the lease contract, submit an advance action plan as regards the use of the leased rural land accompanied by this contract document to the Ministry of agriculture and rural development.
- 4.9 The lessee shall in no way make any un authorized use of the leased land beyond the predetermined purpose or objective or plan as stated in article 3 this agreement without expressed consent of the lessor in writing.
- 4.10 Unless 75% of the project land is developed the lessee has no right to transfer the land or properties developed on the land in favour of any other company or individual.
- 4.11 Up on developing 75 % of the land, the lessee can transfer the land or properties developed on the land in favour of any other company or individual only with the prior permit of the lessor.
- 4.12 However the right of sub article 4.11 being as it is, the lessee shall not have the right to transfer only the remaining land which is not developed.

Article 5

Right of Lessor

The lessor has exclusive right to:

- 5.1 Monitor and establish the fact that the lessee is discharging and accomplishing its obligations diligently.
- 5.2 Restore such lands, covered by this lease which are not developed by the lessee on the expiry of one year from the date specified for commencement of development in terms of clause 4.4 mentioned above, provided however that the lessee is given six months prior notice and fails to cure such failure with in such one year period.
- 5.3 The right of the lessor under article (5.1) above shall be exercised and performed in a manner that does not cause any hindrances to the work and activities of the lessee.
- 5.4 Terminate the land lease agreement subject to at least six months prior notice in written up on justified good cause.
- 5.5 Shall have a right to amend the land rent, in accordance with Article 2.2.4 of this Agreement.

Article 6

Obligations of Lessor

- 6.1 The lessor shall be obliged to deliver and hand over the vacant possession of leased land free of impediments to the lessee within thirty(30) days after the down payment is effected.
- 6.2 In view of the importance of the proposed major investment, the lessor undertakes to provide or cause to provide special investment privileges such as exemptions from taxation and import duties of capital goods and repatriation of capital and profits granted under the investment laws of Ethiopia.
- 6.3 The lessor hereby covenants with and assures the lessee that there are no legal or other impediments whatsoever in the Lessee's clearing the land and using the same for the lessee's activities on the land covered by this Agreement, and purposes ancillary or incidental thereto.
- 6.4 To arrange access and use of facilities of the Federal government and the Regional State Research centers with fee for the purpose of soil testing and mapping.
- 6.5 The lessor shall issue 6 (six) month advance notice prior to termination of this contract on the grounds of failure to develop the land within the time limits in accordance with the contract obligation or any damage on the natural resources or non performance of due payment of lease charge and in the event of not addressing such issue, the Lessor may extend the time period for such compliance or terminate the agreement, in terms of this agreement .
- 6.6 The lessor shall ensure during the period of lease, Lessee shall enjoy peaceful and trouble free possession of the premises and it shall be provided adequate security, free of cost, for carrying out its entire activities in the said premises, against any riot, disturbance or any other turbulent time other than force majeure, as and when requested by the Lessee.

Article 7

Delivery of the lease land

- 7.1 The lessor shall, deliver to the lessees the site plan and the clear title certificate or certificates of the land within thirty days from the date of signing this contract with lessor.
- 7.2 If the delivery process cannot be effected due to and reason caused on the part of the lessee in spite of informing the Lessee in writing, to that effect the lessor shall not assume any responsibility of such failure.
- 7.3 Land handing over shall be done within thirty days of the signing of this lease agreement and it shall come into in to force immediately thereafter.

Article 8

Contract Amendment and Renewal

- 8.1 This land lease Agreement shall be renewed on the same terms and conditions.
- 8.2 If any of the parties wish to renew the agreement, it shall inform the other party at least six months before the expiration of the contract period.

Article 9

Grounds for contract termination

The land Lease Agreement may be terminated for the following reasons, namely:

- 9.1 Upon expiry of the Lease contract period, or such extended period as may be agreed by the parties.
- 9.2 Upon the failure of the lessor to deliver the land to the lessee due to causes other than 'Force majeure'.
- 9.3 Upon the failure of the lessor to fulfill or observe any of its obligations or covenants herein contained after the Lessee has given a written notice of six month and the Lessor fails to so observe and perform.
- 9.4 Upon the failure of the Lessee to settle the annual rental and other relevant tax payments for two consecutive years.
- 9.5 Upon the failure of the Lessee to perform its obligations, within its control under this contract after the Lessor has given to the lessee six months prior notice calling upon the lessee to observe and perform such obligations
- 9.6 Up on giving at least a six month advance notice by the lessor in writing to the lessee to terminate this lease contract for its own good reasons as indicated on sub article 5.4.
- 9.7 Up on giving at least a six month advance notice by the lessee in writing to the lessor to terminate this lease contract for its own good reasons as indicated on sub article 3.6.

Article 10

Consequences of Contract Termination Procedure

- 10.1 On termination of this Land Lease Agreement, the Lessee shall surrender the leased land back to the Lessor within one year from the date of termination.
- 10.2 If this Agreement is terminated by the Lessee for any of the reasons stated in Article 9.3 and 9.6 the lessor shall pay to the Lessee the value of improvements effected by the Lessee on the land at their market price after setting off any dues on account of rentals or taxes.

[Handwritten signature]

10.3 If this agreement is terminated by the lessor for any of the reasons stated in article 9.4, 9.5 and 9.7 no payment shall be made by the Lessor to the Lessee on such termination.

10.4 Where the agreement is terminated up on the expiry of the term of the lease agreement for the reasons on article 9 the lessor has priority right to purchase properties over the land in negotiation with the lessee and, if not the lessee has the right to sale it to any interested third party up on written permit of the lessor. In doing So the lessor or any concerned government authority shall expeditiously allow the lessee to do so.

Article 11

Registration

This Land Lease Agreement shall not be subject to registration and approval by a notary office. However, the lessor as a representative and the highest authority of the Federal Democratic Republic of Ethiopian government with respect to this lease agreement, shall guarantee validity of this Agreement despite absence of the registration. Furthermore copies of the contract agreement shall be sent to the lessee, District administration, finance office, investment commission and other concerned bodies through lessor enclosed with covering letter of cooperation.

Article 12

Governing Law

The governing law for operations under the agreement shall be the laws of Ethiopia.

Article 13

Force Majeure

Conditions of force majeure shall be governed by the Ethiopian Civil code.

Article 14

Covenant of peaceful possession

The lessor warrants that it has full ownership and property rights in the leased area for granting this land lease Agreement and shall protect the right of the lessee to the peaceful possession, use and quiet enjoyment thereof.

Article 15

Controlling calendar

The Ethiopian calendar shall be used and shall be controlling for the purpose of this agreement.

Article 16

Annex to the Agreement

The documents listed below shall be annexed and considered as part and parcel of this Agreement.

- 16.1 The site plan of the leased land
- 16.2 Photocopy of the ID or passport of the Lessee or duly authorized person by the lessee.
- 16.3 Photocopy of the Memorandum and Articles of Association of the Lessee.
- 16.4 land lease payment schedule

Article 17

Settlement of Disputes

In the event of a dispute arising between the lessor and the lessee arising out of or in connection with this Land Lease Agreement, both parties will do their utmost to resolve the dispute amicably and to their mutual satisfaction and if they are unable to achieve such a settlement the dispute shall be referred to Ethiopian Federal Court.

Article 18

Office and Notices

- 18.1 The Lessee shall establish and maintain an office in Ethiopia as may be necessary or convenient for carrying out operations.
- 18.2 All communications and notice required to be sent from one party hereto to the other shall be in writing in the English or Amharic language and shall be delivered in person or sent by mail at address indicated in the preamble of this Agreement.

Article 19

Replacement of Agreement

19.1 The agreement signed between Gambela Regional state, Abobo district administration and Saudi Star Agricultural Development Plc. Dated 29/09/09 is canceled and replaced by this agreement

Article 20

Effective Date of the contract

This land lease Agreement shall remain effective for 50 years starting from the date of 29/09/ 2009 and shall come to expiry as of the date of 29/09/ 2059.

LESSOR

LESSEE

SIGNED AND SEALED and DELIVERED

SIGNED, SEALED and DELIVERED

For and on behalf of the

For and on behalf of

Ministry of Agriculture

Saudi Star agricultural development Plc

Signature

[Handwritten signature]

Signature

[Handwritten signature]

Date

Date

*Haile Assegide
Executive Director*

Witnesses

Name

Signature

- 1. *Bezunen Bekele*
- 2. *Berhanu FCSA*
- 3. *Asrat Argaw*

[Handwritten signatures of witnesses]

12/02/09